

Evaluering av Samiske veivisere

Forord

På oppdrag av Arbeids- og inkluderingsdepartementet har Statskonsult evaluert prosjektet Samiske veivisere.

Evalueringen er gjennomført i perioden april - juli 2007 og har vært utført av Peter Bøgh (prosjektleder), Ingri Assum, Lisbeth Udland Hansen, John Nonseid og Marit Vigen.

Oslo, 10. august 2007

Vivi Lassen
avdelingsdirektør

Innhold

1	Sammendrag	1
2	Bakgrunn	5
2.1	Innledning.....	5
2.2	Mål for prosjektet	5
2.3	Problemstillinger i evalueringen	6
3	Metode	9
4	Rammer og forutsetninger for Veiviserprosjektet	11
4.1	Lov og læreplaner.....	11
4.2	Økonomiske ressurser	12
4.3	Prosjektets lengde.....	12
4.4	Lærernes kompetanse	12
4.5	Skolens for- og etterarbeid	13
5	Gjennomføring av veiviserprosjektet	14
5.1	Hva som var planlagt og hva som faktisk er blitt gjennomført.....	14
5.2	Nærmere om informasjonsmaterieill mv.....	15
5.3	Endringer i prosjektet	15
5.4	Reiserutene	16
6	Funn fra undersøkelsene	19
6.1	Intervjuer med aktører i prosjektet	19
6.2	Intervjuer med lærere	23
6.3	Synspunkter fra rektorer, fagkoordinatorer mv.....	25
6.4	Elevundersøkelsen.....	26
6.5	Statskonsults observasjon fra et veiviserbesøk	43
7	Analyse	44
7.1	Vurdering av måloppnåelse.....	44
7.2	Vurdering av drift og reiseruter.....	49
8	Hovedkonklusjoner og anbefalinger	53
8.1	Hva bør skje ved forsøksperiodens utløp?	53
8.2	Forbedringsbehov og utviklingspotensial	54

Litteraturliste

1 Sammendrag

Det sentrale målet for prosjektet *Samiske veivisere* er å formidle kunnskap om samiske forhold til ungdom over hele landet og slik påvirke ungdoms holdninger til samer.

AID har gitt Statskonsult i oppdrag å evaluere prosjektet, som nå har vart i tre år og skal vare ett år til.

I evalueringen ønsker Statskonsult å belyse om veiviserkonseptet er et hensiktsmessig virkemiddel for å påvirke ungdoms kunnskap om og holdninger til det samiske. Videre ser vi på om *Samiske veivisere* har vært godt drevet når en betrakter det som forsøksprosjekt.

Statskonsult har gjennomført evalueringen ved hjelp av dokumentstudier, bakgrunnsintervjuer av involverte parter i prosjektet (oppdragsgiver, prosjekteier og referansegruppe), intervjuer med de samiske veiviserne, telefonintervjuer med lærere som har hatt besøk av veivisere i sine klasser og spørreundersøkelse både blant elever som har hatt besøk av samiske veivisere og elever som ikke har hatt besøk.

Samiske veivisere har vært kalt forsøksprosjekt, men kan også kalles et utviklingsprosjekt. I et utviklingsprosjekt vil en kunne foreta justeringer underveis i prosjektperioden for å bedre måloppnåelsen.

En del av de tiltakene som man tenkte seg i den opprinnelige prosjektplanen, er det ikke blitt noe av. Dette gjelder for eksempel lokale veivisere og utvikling av et relativt omfattende informasjonsmateriell. Veiviserprosjektet er etter det vi forstår satt i gang bl.a. ut fra en erkjennelse av at informasjonsmateriell alene ikke er tilstrekkelig for å få til en kunnskaps- og holdningsendring. Samtidig er det uttrykt behov både fra skoler og fra veiviserne om at det trengs mer og bedre informasjons- og undervisningsmateriell. Statskonsult mener at slikt materiell bør inngå i et helhetlig bruk av virkemidler og kanaler overfor målgruppene. Dette vil forde samarbeid og ansvarsdeling med undervisningssektoren.

Referansegruppa for prosjektet var viktig i starten av prosjektet, men har spilt en liten eller ubetydelig rolle utover i perioden. Dette forklares av aktørene med at prosjektet har gått bra og at det dermed ikke har vært noe behov for møter.

Statskonsult antar at en del temaer med fordel kunne ha vært reist i referansegruppa, bl.a. reiserutenes spredning på ulike deler av landet og på kommuner med ulikt innslag av samer. Også spørsmålet om gjenbesøk vs besøk på nye skoler kunne vært et aktuelt tema for referansegruppa. Det er likevel høstet tilstrekkelig erfaring til at aktørene i prosjektet og evaluator kan mene noe om veiviserkonseptet.

I løpet av prosjektperioden har det vært foretatt endringer i undervisningsopplegget ved Samisk høgskole etter første kull, i organiseringen av det faglige og administrative ansvaret og i stillingsbrøken for prosjektleder.

Det har vært kontakt og erfaringsoverføring mellom de tre kullene av veivisere, noe vi anser som viktig i et slikt utviklingsprosjekt. Veiviserne har kunnet melde om sine praktiske og faglige utfordringer til prosjektleder, og har fått respons på dette.

Det har ikke vært foretatt noen underveisevalueringer av noe slag i prosjektperioden. Veiviserne selv og skolene har ønsket muligheter for å gi tilbakemeldinger etter det enkelte besøket. Det er nylig etablert en rutine for dette.

Det har ikke vært noen problemer i relasjonene mellom departementet, Samisk høgskole, prosjektlederne og veiviserne underveis i prosjektet. Budsjettene har ikke utgjort noen begrensning på reisevirksomheten. Det har således vært en god utnyttelse av de "investeringene" som er gjort i veiviserne.

Selv om antall søkere til veiviservervene ikke har vært høyt, virker det som personlige egenskapene hos dem som har vært valgt ut passer godt til den jobben som skal gjøres. Utvelgelsesmekanismen har med andre ord fungert bra.

Slik undervisningsopplegget ved Samisk høgskole, får veiviserne en solid plattform før de reiser ut. Samisk høgskole synes generelt å ha fungert godt som faglig og administrativ base for prosjektet.

Reisevirksomheten kom sent i gang for det første kullet, men kommer nå i gang på et tidligere tidspunkt og er økt i omfang. Det er foretatt besøk ved skoler i ulike deler av landet, og høstet erfaringer med formidlingen av stoffet overfor ulike elevgrupper og -miljøer. Veiviserne har også deltatt på seminarer, festivaler og lignende. Fram til mai 2007 har alle kullene til sammen besøkt ca 8 pst av de videregående skolene i landet, men det er bare deler av elevmassen som dekkes ved hver skole.

Besøksønskene fordeler seg noe ujevnt gjennom året. Det er en topp rundt begynnelsen av februar, sannsynligvis pga samedagen 6. februar. Det er få henvendelser som gjelder mai og juni, som er en travel tid ved skolene.

De lærerne som har hatt besøk og som Statskonsult har hatt telefonintervjuer med, er ganske unisone i sin positive oppfatning av det tilbudet de får. Lærerne gir svært gode tilbakemeldinger på veiviserne, måten de fremfører budskapet sitt på og hvordan dette styrket undervisningen om emnet. Sett fra lærernes side treffer veiviserkonseptet godt mht å fjerne fordommer og vrangforestillinger. Følgende utsagn fremstår som ganske dekkende: "Hvis det er noe som virker, så er det dette."

Samtidig som veiviserne har et svært godt omdømme der de har vært, er det enkelte fylker og enkelte skoler der prosjektet ikke har fått tilgang. Statskonsult har ikke undersøkt årsakene til dette nærmere.

Elevundersøkelsen viser at det i liten grad var gjort faglige forberedelser før veivisere kom, selv om det var lagt opp til dette fra veiviserens side. Veiviserne selv mener at læreren ofte bruker dem som erstatning for eget faglig arbeid, og

at de dekker et kunnskapsmessig hull for lærerne. I den grad det var gjort forberedelser, var det ved at læreren hadde fortalt.

Når det gjelder tiden som var satt av for besøket ved den enkelte skole, ser den ut til å treffe bra.

Nesten samtlige av de spurte elevene mente at informasjonen var lett å forstå.

Dialogen med veiviserne ble av elevene vurdert som god. Relativt flere jenter enn gutter hadde en positiv opplevelse av dialogen.

Nesten alle elevene mener selv at de fikk økt kunnskap, men når det gjelder holdninger svarer de enten at de ikke har endret oppfatning av samer, eller at de er usikre på om de har gjort det.

I totalvurderingen av veiviserbesøket er det bare én elev i utvalget som er enten misfornøyd/veldig misfornøyd.

Blant elever som ikke har hatt besøk, er det flere som kan tenke seg besøk enn som ikke kan det. Den vanligste årsaken som oppgis blant dem som kan tenke seg besøk, er at det høres interessant ut. Blant dem som ikke kan tenke seg besøk, oppgis oftest at det ikke er på pensum.

Statskonsult har stilt noen kunnskaps- og holdningsspørsmål til de to gruppene av elever, men mener at det ikke er et stort nok grunnlag til å uttale seg bastant om forskjellene og årsakene til disse.

Det er i løpet av forsøksperioden foretatt noen justeringer som har forbedret opplæringen av veiviserne, administrasjonen av prosjektet samt gjennomføringen og oppfølgingen av besøkene. Tiltak som fortløpende tilbakemeldinger fra skolene og mer systematisk orientering til fylkeskommuner i hele landet er gjennomført relativt nylig, og vil eventuelt gi effekt i løpet av den siste delen av forsøksperioden.

Forsøksprosjektet må sies å være svært vellykket, og egnet for å driftes på mer permanent basis. Vi kan ikke se at det er nødvendig med vesentlige innholdsmessige endringer for å iverksette dette. Det kan være grunn til å vurdere om det mannlige innslaget i veiviserkorpsset i fremtiden bør økes. Videre bør det vurderes å øke kapasiteten for å være mindre sårbar ved sykdom og lignende, og for å kunne dekke flere skoler i hele landet.

Det største forbedringspotensialet ligger antagelig i sterkere samkjøring av tiltaket med mer og bedre informasjonsmateriell og undervisningsmateriell for skoler og ungdom, noe som vi antar ligger delvis utenfor prosjektets og AIDs ansvarsområde. Slikt materiell og nettsteder vil bl.a. gjøre for- og etterarbeid lettere.

I den resterende delen av forsøksperioden blir det viktig å analysere de fortløpende tilbakemeldingene som kommer inn, å foreta oppsummeringer av disse fra prosjektleders side og å legge dem fram for referansegruppa. Det vil

også være av interesse å få til flere besøk sør for Nord-Trøndelag før forsøksprosjektet avsluttes, og å prøve å analysere årsakene dersom man fortsatt ikke får innpass i enkelte fylker og ved enkelte skoler. Dette bør også være et tema for referansegruppa. Det bør vurderes å legge en møteplan for den resterende delen av referansegruppas funksjonstid, der bl.a. disse temaene legges inn.

Veiviserkonseptet har antagelig et potensiale for å brukes i andre sammenhenger.

2 Bakgrunn

2.1 Innledning

Gjennom sameloven og internasjonale avtaler er staten forpliktet til å informere storsamfunnet om samisk kultur.

Samiske veivisere er et informasjonsopplegg basert på at tre samiske ungdommer reiser rundt i landet og informerer annen ungdom om samisk kultur og samfunnsforhold. Det ble satt i gang våren 2004 som et forsøksprosjekt med en varighet på tre år, som senere er forlenget med ett år til ut første halvdel av 2008.

Samiske veivisere ble satt i gang av Kommunal- og regionaldepartementet og er senere overført til Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID). Samisk høyskole i Kautokeino er ansvarlig for drift og rapportering i prosjektet, og både høyskolen og departementet er med i en referansegruppe der det også deltar representanter fra Nordisk samisk institutt, Kompetansesenteret for urfolks rettigheter og Sametinget. Prosjektet har vært finansiert ved årlige bevilgninger.

Tre veivisere fungerer i ett skoleår av gangen. Det har altså siden starten vært tre kull med veivisere, og vil være et fjerde kull i den siste delen av forsøksperioden (dvs skoleåret 2007-2008).

AID inviterte i februar 2007 til en begrenset anbudskonkurranse om evaluering av *Samiske veivisere*. AID ønsket at evalueringen skulle

- undersøke hvordan prosjektet oppfyller målsettingen både gjennom å se på drift og organisering og effekten i form av kunnskapsøkning og holdningsendring
- vurdere hvordan prosjektet har utviklet seg
- vurdere om prosjektet har forbedringsbehov og utviklingspotensial
- vurdere ressursutnyttelsen og kostnadene i prosjektet.

Statskonsult ga et tilbud 15. mars 2007 der vårt løsningsforslag for en evaluering ble presentert. Løsningsforslaget ligger til grunn for den foreliggende evalueringen.

2.2 Mål for prosjektet

Mål for prosjektet *Samiske veivisere* er å formidle kunnskap om samiske forhold til ungdom over hele landet og slik påvirke ungdoms holdninger til samer.

Statsråd Erna Solberg uttalte i sin tale ved markeringen av turnéstart 15. februar 2005 at veiviserne etter utdanningen skulle "...reise rundt i landet, fortrinnsvis for å møte ikke-samisk ungdom på videregående skoler, ungdomsforeninger og andre steder hvor ungdom møtes."

I St.prp.nr. 1 (2006-2007) heter det at "...Gjennom prosjektet får tre samiske ungdommer i oppgave å informere ikke-samisk ungdom om samisk språk, kultur og samfunnsliv."

I prosjektplanen heter det under Målgruppe: "Man tenker seg at veiviserne starter sin virksomhet i nærområdet, Sápmi og områdene rundt." Om de områdene der samer ikke har bodd tradisjonelt, heter det at diskriminering ikke er et så stort problem, men at det er lite kunnskap om samiske spørsmål og at "...det er derfor viktig å vekke interesse og spre kunnskap om samisk kultur og samfunnsliv i disse områdene."

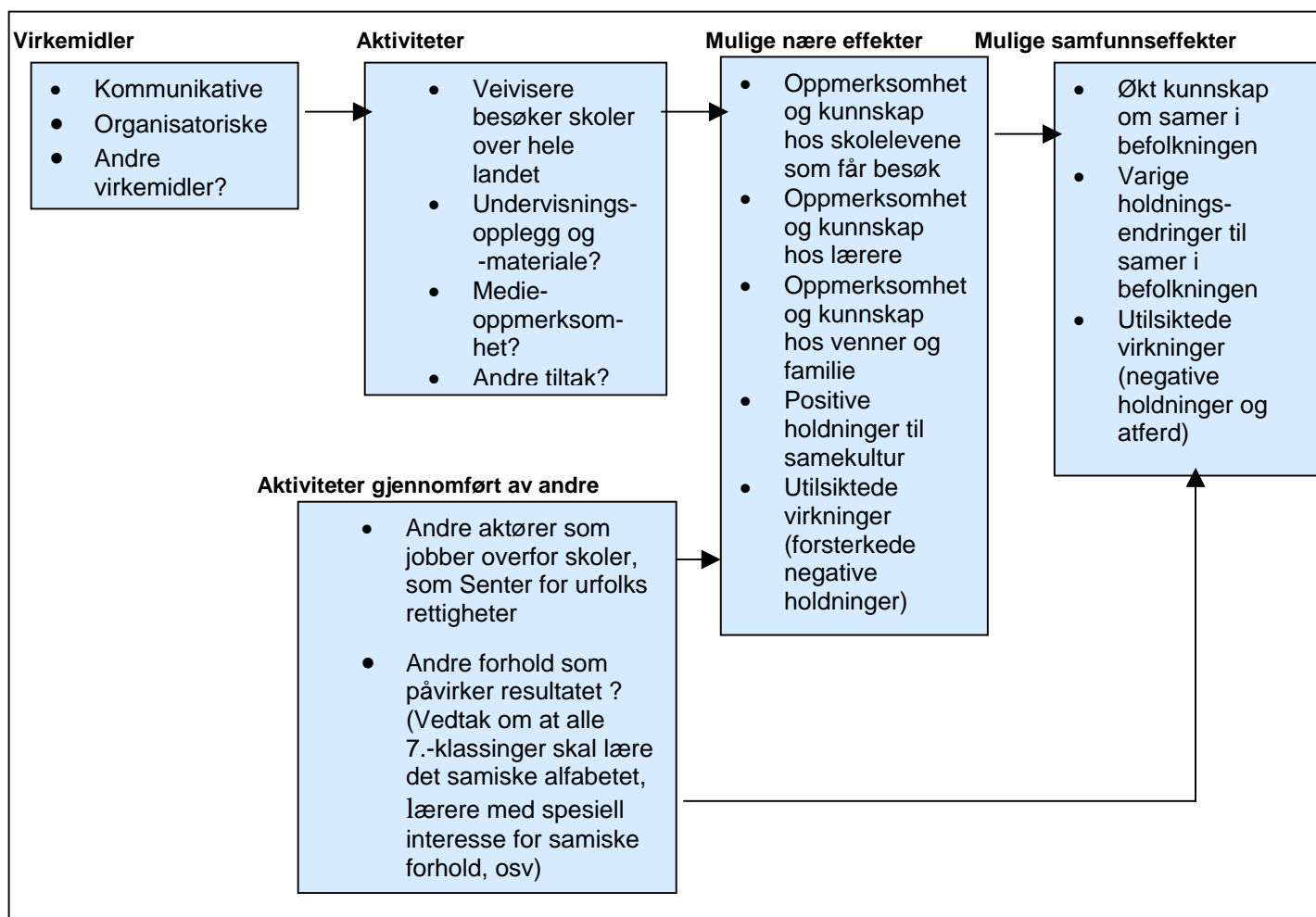
På et møte i referansegruppa i 2004 ble det uttrykt slik: "Man besluttet å begynne veiviservirksomheten der behovet for holdningsendring i forhold til det samiske formodentlig er størst, i Sápmi og nærområdet. Sørnorske, folkerike områder vil besøkes etter det."

Det ligger med andre ord en "både-og –tankegang" til grunn – veiviserne skal både reise i de strøkene av landet der det tradisjonelt er en samisk befolkning og nærområdene til disse – og der holdningsendring antas å være viktigst, og i de delene av landet der det ikke tradisjonelt har vært samer - og der kunnskapstilførsel anses som viktigst. Hvordan disse to målene er balansert mot hverandre blir derfor viktig i en evaluering av veiviserprosjektet.

2.3 Problemstillinger i evalueringen

I tilbudet redegjorde vi for en effektkjede, for aktuelle problemstillinger og sammenhengen mellom disse. Dette gjengis nedenfor.

Figur 1 Effektkjede

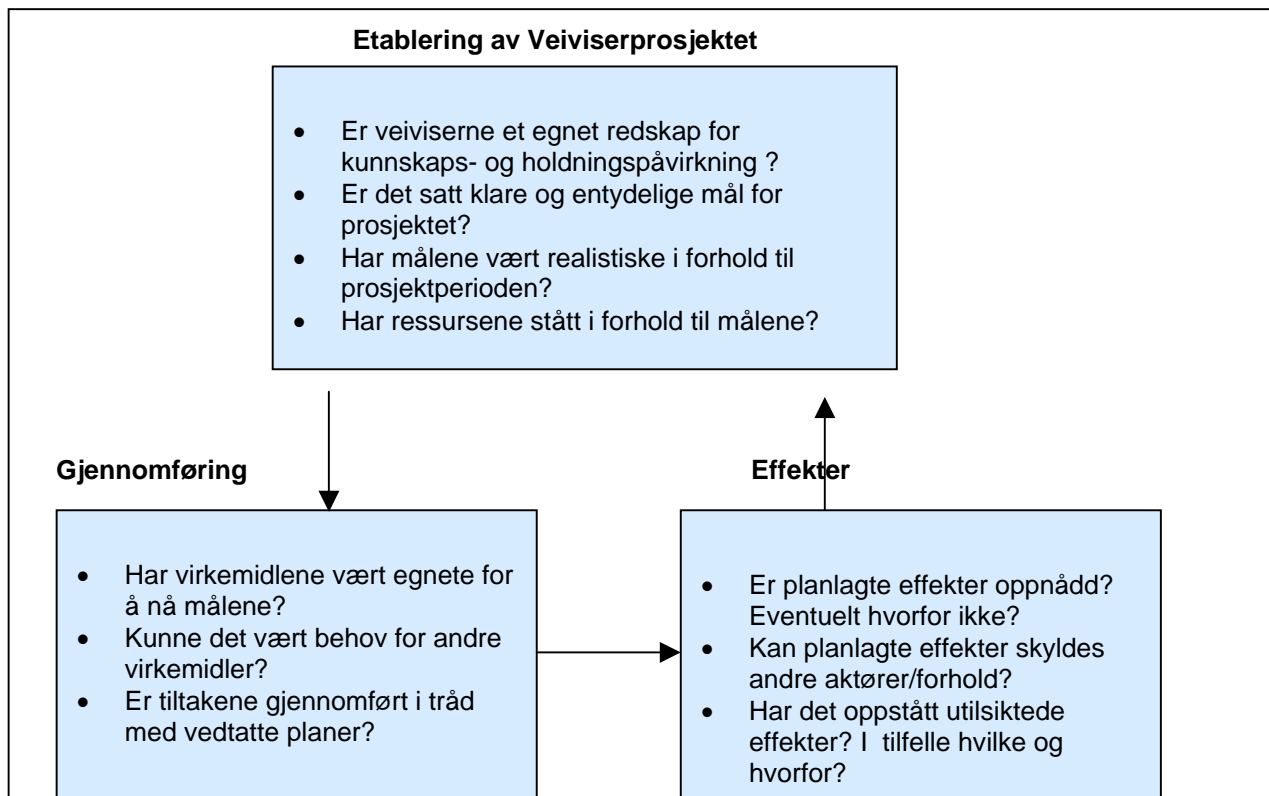

Kort oppsummert kan de viktigste problemstillingene i evalueringen skisseres slik:

- Har målene vært realistiske eller for ambisiøse?
- Har virkemidlene vært egnede og tilstrekkelige for å nå målene?
- Har prosjektperioden vært tilstrekkelig lang?
- Har organisering og styring av prosjektet vært egnet til virkemidlene?
- Har ressursene vært tilstrekkelige til å oppnå de ønskede effektene?
- Har andre aktører/forhold påvirket resultatene av veiviserne i positiv eller negativ retning?

Disse spørsmålene vil alle bidra til å belyse det overordnede spørsmålet, nemlig om veiviserne i seg selv har vært et egnet redskap for kunnskapsøkning og holdningspåvirkning hos ungdom når det gjelder samekultur. Figuren nedenfor viser sammenhengen mellom de ulike problemstillingene.

Figur 2 Sammenhenger mellom problemstillinger

3 Metode

Intervjuer og undersøkelser kan oppsummeres slik:

Tabell 1 Oversikt over datainnhenting

Metode	Informanter/kilder	Antall
Individuelle personlige intervjuer	AID	1
	Prosjektleder	1
Individuelle telefonintervjuer	Referansegruppen	6
	Tidligere prosjektleder	1
	Lærere som har hatt besøk	9
Gruppeintervju	Nåværende og tidligere veivisere	1
Spørreundersøkelse blant elever som har hatt besøk	Elever i 5 skoleklasser på 5 ulike skoler som har hatt besøk av veiviserne	75
Spørreundersøkelse blant elever som ikke har hatt besøk	Elever i 5 skoleklasser på 5 ulike skoler som ikke har hatt besøk av veiviserne	93
Observasjon av veiviserne på skolebesøk	Ungdomsskoleklasse, Oslo	1

De dokumentene som er gjennomgått, er vist i litteraturlisten.

Det er foretatt personlige intervjuer med oppdragsgiver og med nåværende prosjektleder.

Det er foretatt gruppeintervju med nåværende og tidligere veivisere. Intervjuene er foretatt som halvstrukturerte intervjuer med utgangspunkt i en intervjuguide.

Det er gjennomført telefonintervjuer med 9 lærere som har hatt besøk av veiviserne. Lærerne kommer fra videregående skoler i forskjellige fylker. Dette har også vært halvstrukturerte intervjuer. I tillegg har vi hatt en rekke kortere samtaler med andre lærere, rektorer, koordinatore mv ifm at vi har ønsket å komme i kontakt med de mest aktuelle lærere ved skolene. Også disse samtaler har gitt en del tilbakemeldinger på veiviserne.

Det er videre foretatt telefonintervjuer med tidligere prosjektleder og med fem medlemmer av referansegruppa (ett av medlemmene av referansegruppa er også tidligere veiviser).

Når det gjelder spørreundersøkelsen viste det seg at tidspunktet på året ikke var optimalt. Mai/juni er en travel tid med eksamen, skoleavslutning m.v. Det ble derfor besluttet ikke å foreta elevundersøkelse blant elever i avgangsklassene. Undersøkelsen er således rettet mot elever i første og andre året på vgs.

Når det gjelder skoler som har hatt besøk, ble det gjort avtale på telefon og sendt skjema til 7 skoler, med en spredning på ulike deler av landet. Disse hadde på forhånd bekreftet deltakelse i spørreundersøkelsen. Skjemaer er returnert fra 4 skoler, mens det fra den femte skolen der det ble brukt elektronisk verktøy direkte mot elevene (se nedenfor), ikke er kommet noen svar. De to øvrige skolene meldte avbud sent i juni.

Ved skoler som ikke har hatt veiviserbesøk, ble det gjort avtale per telefon og sendt skjemaer til 10 vgs (disse 10 var enten positive eller skulle ”prøve å få det til”). Skjemaer er returnert fra 5 skoler.

I utgangspunktet var det meningen å foreta elevundersøkelsene elektronisk. Vi håpet å få elevenes e-postadresser fra Utdanningsdirektoratet og i fikk (det vi trodde var) positive signaler om dette. Imidlertid gir ikke direktoratet ut slike lister. Vi var derfor henvist til å få adressene fra lærerne. Det viste seg at de fleste lærerne som kunne tenke seg å involvere sine elever, foretrakk utfylling på papir. Statskonsult har derfor selv måttet registrere svarene fra utfylte papirskjemaer inn i undersøkelsesverktøyet Questback.

4 Rammer og forutsetninger for Veiviserprosjektet

Nedenfor omtales den politiske og pedagogiske konteksten for virksomheten til veiviserne. Disse rammene påvirker både resultatene av det veiviserne gjør og behovet/etterspørselen etter veiviserne, og utgjør konteksten som prosjektet har virket innenfor.

For det første er det en del krav innenfor skoleverket som skal etterleves, og der veiviserprosjektet utgjør et ”tilbud”.

For det andre vil lærerstaben ved de videregående skolene og deres kompetanse på og interesse for det samiske påvirke hvordan veiviserprosjektet fungerer. Lærerne påvirker samlet sett etterspørselen etter veiviserne, og den enkelte lærer vil gjennom de forberedelser og det etterarbeidet som gjøres, påvirke effekten av besøket.

Veiviserprosjektet opererer innenfor en politisk kontekst preget av debatten om urfolks rettigheter til land og vann og om styringsmodeller for utøvelsen av rettighetene, opplæring i samisk for ikke-samiske i det samiske forvaltningsområdet, bruk av samisk språk i forbindelse med veiskilting m.v. Disse temaene kan lokalt i det enkelte samfunn i Nord-Norge være kontroversielle, og for mange lærere i alle deler av landet vil det nok fremstå som vanskelig å gå inn i deler av dette. Det vil også være en stor utfordring for veiviserne å behandle følsomme temaer på en god måte.

4.1 Lov og læreplaner

Opplæringslovens § 6-4 krever at forskrifter om læreplaner skal gi pålegg om opplæring om den samiske folkegruppen og om språket, kulturen og samfunnslivet til denne folkegruppen i tilknytning til de ulike fagområdene.

Læreplan for videregående opplæring har i innledningen om fagområdet *Nye og eldre historie* bl.a. følgende tekst:

”Historie er et holdningsfag som viser det globale mangfoldet og rikdommen i kulturformer, samfunnsforhold og menneskers måter å innrette sine liv på til alle tider. Innsikt om dette mangfold gir grunnlag for toleranse og respekt. Faget gir mulighet for innlevelse i vanskelige handlingsvalg og etiske dilemmaer gjennom historiske studier av årsaker til kriger, konflikter og folkemord, samtidig som det viser hvordan det gjennom tidene også er kjempet for og imot demokrati, rettsstat, fred og ikke-voldelige konfliktløsninger. I nyere tid er fagets etiske utfordring særlig knyttet til innsikt i den historiske bakgrunnen for globale miljøutfordringer, sosial ulikhet, atomtrussel og moderne teknologi. Historie er også et opplevelsesfag. Det vekker glede og interesse og stimulerer til engasjement.”

Målsettingsdelen krever at elevene skal

”...kunne vurdere hva som former menneskers identitet i et historisk perspektiv”

”...ha kunnskaper om ulike etniske gruppers historie i Norge.”

”...ha kjennskap til samers og andre etniske minoriteters levekår og kultur og kunne drøfte deres forhold til det norske samfunnet” (eldre historie)

”...ha kjennskap til samers og andre etniske minoriteters levekår og kultur og kunne drøfte deres forhold til det norske samfunn” (nyere historie)

Innenfor fagområdet *Samfunnslære* er det et mål at elevene skal

”ha innsikt i nasjonale og lokale kulturtradisjoner, samt kulturelle særdrag og variasjoner i dagens norske samfunn, og bli bevisst egne kulturelle og religiøse røtter.”

4.2 Økonomiske ressurser

Når det gjelder økonomiske virkemidler, har disse blitt stilt til disposisjon for prosjektet gjennom årlige bevilgninger fra departementet. Bevilgningene har vært stilt til disposisjon under forutsetning av at de brukes slik som beskrevet i søknaden fra prosjektet/Samisk høgskole. Bevilgningene det enkelte året har vært:

2004: 1,07 mill. kr	(gjelder skoleåret 2004/2005)
2005: 1,3 mill. kr	(gjelder skoleåret 2005/2006)
2006: 1,3 mill. kr	(gjelder skoleåret 2006/2007)
2007: 1,65 mill. kr	(gjelder skoleåret 2007/2008)

Forbruket i 2004 ble lavere enn budsjettet og var på 0,77 mill. kr (det første kullet med veivisere begynte å reise først i januar 2005). Budsjettet for 2007 ble høyere enn for 2006 bl.a. for å kunne foreta flere reiser og dermed ”utnytte kapasiteten” til veiviserne bedre.

4.3 Prosjektets lengde

Prosjektet ble igangsatt våren 2004 med henblikk på oppstart skoleåret 2004/2005. Opprinnelig varighet var planlagt til tre år, men er senere forlenget til i alt fire år.

Begrunnelsen for forlengelsen med ett år er etter det vi forstår både at prosjektet er vurdert som vellykket av departementet, og at det derfor ikke ville være fornuftig å avslutte i 2007, og at det ville være fornuftig med en noe lenger driftsperiode før evaluering. I St.prp.nr. 1 (2006-2007) er det lagt opp til evaluering i 2008.

4.4 Lærernes kompetanse

Statskonsult har ikke oversikt over hva som generelt er kompetansenivået til lærere ved de videregående skolene når det gjelder samiske forhold. Gjennom sine forskjellige utdanninger vil de ha høyst ulike innfallsvinkler til dette stoffet, og ulik kunnskap. Våre opplysninger om dette baserer seg på hva et fåtall lærere ved skoler som har hatt veiviserbesøk selv har fortalt i intervjuene.

Fire av de ni lærerne som ble intervjuet, karakteriserer sine egne kunnskaper om samiske forhold før veiviserbesøket som ”svært gode”. Tre mener de hadde ”ganske gode” kunnskaper, mens to oppgir at de hadde ”dårlige” kunnskaper. Fem av lærerne sier at de ikke har hatt eller ikke kan huske å ha hatt

undervisning om samer og samiske forhold mens de studerte, mens fire lærere hadde studert slike temaer. Syv av lærerne hadde undervist om samiske forhold tidligere, men ikke nødvendigvis med den klassen som hadde hatt besøk av veiviserne. De to lærerne som oppgir at de hadde dårlige kunnskaper om samiske forhold, hadde ikke undervist om dette tidligere.

De fleste lærerne gir uttrykk for at den nye læreplanen er en forbedring på dette området. Det samiske skal integreres i fagene, og det gis åpning for lokal tilpasning. Men samtidig kan det oppleves som mer vagt og uklart hvordan ting skal tolkes.

De fleste lærerne peker også på at tilfang av undervisningsmateriell kan være et problem. Det er lite i læreboka, man henter stoff først og fremst fra nettet og biblioteket, og mye er avhengig av den enkelte lærers kunnskaper og kompetanse.

Mange av skolene knytter opplæring om samiske forhold til nasjonaldagen 6. februar, og det er langt flere henvendelser til veiviserne i februar enn ellers.

4.5 Skolenes for- og etterarbeid

Skolenes for- og etterarbeid vil påvirke hva som kommer ut av veiviserbesøket mht kunnskap og holdninger. Skolenes for- og etterarbeid vil dels være en konsekvens av hva veiviserne anbefaler og legger til rette for, dels av hvilken kompetanse lærerne har og hvor mye arbeid de velger å legge i dette.

Veiviserne legger opp til at elevene skal gå inn på det samiske nettstedet for ungdom (infonuorra.no) før besøket. De nevner i sitt brev til skolen også at de kan motta spørsmål i forkant av besøket.

Imidlertid svarer de fleste lærerne et klart ”nei” på spørsmålet om veiviserne anbefalte at klassen/gruppen skulle forberede seg før besøket. Et par av lærerne husker ikke, og et par viser til at det står noe på veivisernes nettsider om hva de kunne ta opp.

Fem av klassene/gruppene hadde ikke gjort noen forberedelser på forhånd. De fire som hadde foreberedt seg, hadde bl.a. søkt på nettet, sendt e-post til veiviserne om hvilke temaer de skulle legge vekt på og hatt det som tema på forhånd. To av lærerne som hadde foreberedt seg sammen med elevene, mener at det hadde en viss betydning for utbyttet av besøket mens de to andre er usikre på dette.

Tre av lærerne sier at de har fulgt opp veiviserbesøket på forskjellige måter i undervisningen. De øvrige har ikke gjort det, og et par av dem sier at de nok kunne har fulgt opp bedre i etterkant. De fleste har heller ikke mottatt noe informasjonsmateriell fra veiviserne i etterkant. En lærer hadde mottatt en

brosjyre og en CD med samisk musikk mens to andre forteller at et referat fra besøket var sendt dem/lagt ut på nettet¹.

På veivisernes nettsted under www.infonuorra.no legges det rutinemessig et referat fra hvert skolebesøk i form av en dagbok.

5 Gjennomføring av veiviserprosjektet

5.1 Hva som var planlagt og hva som faktisk er blitt gjennomført

Hvis en går inn i den opprinnelige prosjektplanen og sammenholder denne med hva som har skjedd i prosjektet, vil en finne en rekke ”avvik”².

→ Ressursgrupper rundt i landet som skal være til hjelp og støtte for veiviserne (lokale veivisere): Det har vært en viss kontakt med aktuelle organisasjoner, men det er ikke blitt noe av lokale veivisere.

→ Referansegruppa: Det er opprettet en referansegruppe. Denne hadde møteaktivitet i oppstarten av prosjekt, men har senere kun hatt sporadiske møter. For eksempel var det ingen møter i 2006. Dette opplyses å skyldes at prosjektet har vært relativt problemfritt og at det således ikke har vært noe stort behov for møte. Det ser ut til at SUPU og NSI har vært representert med ulike personer på de få møtene som har vært.

→ Evalueringsaktiviteter underveis i prosjektet (ble også budsjettert): Prosjektplanens beskrivelse av evaluering kan tolkes som mer omfattende enn den underveisevalueringen som har vært.

→ Utarbeidelse av informasjonsmaterieil, herunder pedagogisk materiale til skoler som kan bruke det til å lage ”sameuke” og ”en lettfattelig og generell trykksak for ungdom”: Dette har ikke vært utarbeidet. En veileder knyttet til Kunnskapsløftet vil imidlertid bli lansert. Vi viser til nærmere omtale nedenfor.

→ Utarbeidelse av sekk/koffert for å samle samisk musikk, videoer, bilder mv. som veiviserne kan trenge: Arbeidet har vært begrenset til utarbeidelse av CD/DVD

→ Prosjektgruppa som er nevnt i prosjektplanen er ikke omtalt senere og Statskonsult har heller ikke hørt om den fra noen av intervjuobjektene

¹ Så vidt Statskonsult forstår sendes slikt referat ut rutinemessig, og må derfor være mottatt av flere av skolene enn svarene gir inntrykk av.

² Vi setter ”avvik” i anførselstegn fordi vi ikke anser dem som feil eller noe som skulle vært unngått. Den opprinnelige prosjektplanen kan sies å bli ”overstyrt” av de årlige prosjektsøknadene og tilsagnene fra departementet.

5.2 Nærmere om informasjonsmateriell mv.

Det var opprinnelig en tanke om å utarbeide informasjonsmateriell som en del av prosjektet. Dette har det ikke blitt så mye av.

Den manglende utarbeidelsen av informasjonsmateriell er forklart med at det ville være ressurs- og kompetansekrevende utover det veiviserne og prosjektet ville kunne klare (rapportering fra prosjektet for 2004).

Referansegruppa ønsket (03.05.05) at ”.....prosjektet bør sende ut en informasjonsbrosjyre til de videregående skolene for å skape interesse for prosjektet”.

Informasjon på nettet er lagt til infonuorra.no gjennom et samarbeid med Nordland fylkeskommune.

Det er laget en brosjyre i form av et CD-cover i samarbeid med journalistutdanningen ved Samisk høyskole.

En av informantene mener at medieoppmerksomhet delvis kan kompensere for informasjonsmatereriell. Oppgaven å holde kontakt med lokale medier er nevnt i veivisernes rutinehåndbok³. En oversikt over omtale av de samiske veiviserne i media i 2006 viste at medieomtalen stort sett var begrenset til nordnorske og samiske medier (for øvrig hadde Trønder-Avisa og Agderposten oppslag).

5.3 Endringer i prosjektet

Et forsøksprosjekt som har karakter av et utviklingsprosjekt vil naturlig nok endre seg i løpet av forsøksperioden.

En del elementer har vært stabile. Hovedkonseptet med tre unge veivisere - rekruttert fra hvert sitt område - som først får en faglig og pedagogisk opplæring og deretter sendes ut på reise, har bestått uendret.

Følgende deler av forsøksprosjektet har blitt endret underveis:

→ Endring i undervisningsopplegget for veiviserne:

Studieopplegget ble noe justert etter 1. kull, bl.a. var det for spredte samlinger den gang, og for mye vekt på forelesning. Opplæringen tar nå kortere tid, og de har mer tid til reising. Dette har ført til behov for økt reisebudsjett for det siste kullet.

→ Større vekt på fortløpende evaluering:

Veivisere i tidligere kull ønsket å få tilbakemeldinger etter det enkelte besøket, men dette ble vurdert å være for ressurskrevende. Det er nå laget et opplegg for fortløpende evaluering⁴

³ Rutinehåndbok av 01.09. 2006, fastsatt av høyskoledirektøren

⁴ To skjemaer, ett for lærere og ett for elever, sendes fra prosjektleder til skoler som har hatt besøk, med ferdigfrankert svarikonvolutt.

→ Mer systematisk informasjon til vgs via fylkeskommunene:
Det har tidligere i prosjektet ikke vært noen systematisk utsending av informasjon/tilbud til fylkeskommunene i egenskap av eire av videregående skoler. Nylig er dette endret ved at det er gjennomført en utsending per e-post til alle fylkeskommuner for videreformidling til skolene.

→ Prosjektlederstillingen er økt fra 50 pst-stilling til 100 pst-stilling.

Når det gjelder innholdet i det som formidles ved skolebesøkene, har dette rent tematisk i stor grad vært stabilt mht hovedinnhold. De tre veiviserne i hvert kull bruker imidlertid mye av sine personlige inntrykk og erfaringer, og sånn sett vil hvert av kullene kunne ha sitt særpreg mht både form og innhold sammenliknet med andre kull. Statskonsult er kjent med at det har vært relativt mye kontakt mellom veiviserne i de forskjellige kullene, og at det dermed har ligget til rette for mulighet for å bygge på forgjengernes erfaringer.

5.4 Reiserutene

Reisene rundt i landet for å møte ungdom er en helt sentral del av konseptet Samiske veivisere.

Statskonsult har mottatt oversikt over hvilke skoler og arrangementer som har hatt besøk av veiviserne. Oversikten gjelder alle de tre kullene med veivisere, og viser dato, navn og type skole (eventuelt hvilket arrangement eller møte), og hvilket fylke skolen ligger i.

Det finnes ca 480 vgs, medregnet Svalbard og norske/skandinaviske skoler i utlandet. Veiviserne har i løpet av perioden besøkt ca 8 pst av disse.

Basert på en gjennomgang av oversikten, planer for nye reiser og foretatte intervjuer, gir Statskonsult nedenfor en beskrivelse av

- prosessen for utvelgelse av skoler
- fordeling på skoleslag
- geografisk spredning

5.4.1 Prosessen for utvelgelse av skoler

Utvelgelsen av skoler skal skje i et samarbeid mellom veiviserne og prosjektleder. Det settes opp et program/reiseplan.

Utvelgelsen skjer blant de skolene som har sendt forespørsel om besøk. Når et besøk er avklart, tas det ofte kontakt med nærliggende skoler for å få til besøk på disse også, se nedenfor om geografisk spredning. Rutinehåndboken gir eksempel på innhold i e-post som kan sendes skolen med tilbud om besøk. Særlig i starten besøkte man alle som sendte henvendelse, det var ikke rift om å få besøk. I den senere tid har det vært behov for å velge ut blant henvendelsene.

Det har vært gjort noen forsøk på å få adgang til bestemte skoler eller strøk av landet, ved at enkeltskoler eller vedkommende fylkeskommune er kontaktet.

Flere skoler har vært besøkt mer enn én gang.

5.4.2 Fordeling på skoleslag

Samiske veivisere skal primært rette seg mot ”unge voksne”. I en presentasjon av veiviserprosjektet uttrykkes dette slik: ”De samiske veiviserne vil hovedsaklig reise rundt på videregående skoler men besøker gjerne andre ungdomsfora også”. Det betyr at skolebesøk først og fremst vil være ved vgs. Det foretas også besøk på ungdomsskoler og barneskoler.

Fordelingen på vgs, ungdomsskole barneskole og andre arrangementer er som følger:

Tabell 2 Fordeling av besøk på skoleslag mv., ved utgangen av april 2007

Skole/arrangement	Antall
Videregående	39
Ungdomsskole og barneskole	17
Skoleinternat, høgskoler, landbrukshøgskoler, folkehøgskoler	5
Ungdomsfestival og lignende	5
Seminar, internasjonalt møte	10

I tillegg har veiviserne deltatt på møter med diverse organisasjoner.

5.4.3 Geografisk spredning

Veiviserne har selv gjort en prioritering av kystsamiske områder. Finnmark, Troms og Nordland er vurdert av veiviserne som viktige.

Tabell 3 Geografisk fordeling av skolebesøk, ved utgangen av april 2007

Fylke	Videregående skoler	Barne- /ungdomsskoler
Oslo/Akershus:	3	5
Østfold:	1	2
Vestfold:	0	0
Hedmark:	0	0
Oppland:	0	0
Buskerud:	0	0
Telemark:	0	0
Aust-Agder:	1	0
Vest-Agder:	4	0
Rogaland:	4 (2 skoler)	0
Hordaland:	0	1
Sogn og Fjordane:	0	0
Møre og Romsdal:	2	1
Sør-Trøndelag:	1	1
Nord-Trøndelag:	7 (3 skoler)	5
Nordland:	4	2
Troms:	9 (6 skoler)	1
Finnmark:	10 (8 skoler)	1
Svalbard	0	1

Reisevirksomheten har vært relativt stor i Nord-Norge og i Nord-Trøndelag. En del vgs i disse fylkene har hatt besøk mer enn én gang.

Veiviserprosjektet har av og til fått henvendelser fra skoler der det er vanskelig å være samisk elev, og har sett det som viktig å etterkomme ønsker om besøk her.

Av praktiske og økonomiske grunner gjøres det besøk ved skoler som ligger ganske nær hverandre, og man får derfor "klynger" av skoler som har hatt besøk. Slike klynger finnes både i Nord-Norge/Trøndelag og i resten av landet. Noen av skolene i klyngene har hatt besøk mer enn én gang.

Initiativ fra fylkeskommunen kan være en spore for skolene til å invitere veiviserne. Vi er kjent med at det i ett av fylkene der det har vært mange veiviserbesøk, kom en påminning for ca to år siden der det ble vist til kravene i læreplaner m.v. om å dekke samiske forhold. Fylkeskommunen forventet også tilbakemelding på hvordan dette lå an på den enkelte skolen. Det var da "greit å kunne vise til besøk fra veiviserne," som en vgs-representant uttrykte det.

Tidligere prosjektleder opplyser at det har vært tatt initiativ overfor Vestfold og Hedmark fylkeskommuner på mail og per telefon, men uten å lykkes.

6 Funn fra undersøkelsene

6.1 Intervjuer med aktører i prosjektet

Med aktører i prosjektet mener vi oppdragsgiver, prosjektlederne, medlemmer i prosjektgruppa og veiviserne.

6.1.1 Formålet og veiviserkonseptet

Flere av aktørene gir uttrykk for at infobrosjyrer og lignende ofte ikke blir lest, og at det var et poeng å gjøre noe mer og noe annet for å få til en informasjonsspredning. De gir uttrykk for at det å la ungdom møte ungdom og direkte kommunikasjon er en bedre måte. Konseptet innebærer at man unngår ”forelesning” og ensidig henvisning til litteratur. Veiviserne bruker fortellinger, og bruker ungdommens eget språk. Terskelen for å stille spørsmål blir lavere.

En av veiviserne nevner at det å forbedre dialogen i områder der det både er samer og nordmenn og der det kanskje er konflikter, har vært en viktig del av veiviserens aktivitet (ved siden av å øke kunnskapen hos nordmenn). Den geografiske konsentrasjonen om Nord-Norge og Nord-Trøndelag viser at dette synet har vært rådende blant veiviserne generelt.

Ingen av aktørene mener at veiviserkonseptet har vært dårlig. Tvert imot er det bred enighet blant alle aktører vi har intervjuet om at konseptet er godt og vellykket. Ordet unikt brukes også⁵.

På spørsmål om hva som eventuelt har vært vanskelig og/eller mislykket, er svarene knyttet til enkelte læreres atferd. Det kommuniseres fra prosjektets side at lærerne skal holde seg i bakgrunnen, men det kan være enkelte lærere som ikke klarer å holde private holdninger vekk fra undervisningen, og som avbryter veiviserne på en negativ måte. Lærerne kan ha holdninger som er farget av mediene, særlig i forbindelse med rettighetssaker.

6.1.2 Prosjektets organisering

Departementets rolle omtales på en positivt måte. Omfanget av styring har vært passe. Departementet har gitt drøhjelp overfor media.

Veiviserne viser spesielt til det positive i hospiteringsoppholdene, som gjorde det mulig å knytte kontakter.

⁵ I Oslo har det vært besøk ved barneskoler av en samisk kvinne som har fortalt om sin kultur, har hatt med eksempler på duodje mv., men vi har ikke oversikt over ansvar og organisering av dette tiltaket. Et konsept som kan likne litt på veiviserkonseptet, er det såkalte ”Menneskebiblioteket” - et konsept der man kan ”låne” en representant for en gruppe man har fordommer mot. Mental Helse Norge har et undervisningsopplegget for vgs (vennl.no) der det inngår skolebesøk fra en ungdom som holder foredrag.

Prosjektets tilknytning til Samisk høgskole vurderes også positivt. Veiviserne er generelt fornøyd med tilretteleggingen og prosjektledelsen, selv om det ”alltid er noe som kan bli bedre”. Aktørene mener at tilknytningen bør bestå ved en videreføring av tiltaket.

En veiviser nevner at høgskolen har fulgt interessert med på hva veiviserne har gjort og hvor de har reist. Det oppleves fra veiviserne som trygt og nødvendig å ha et solid faglig miljø i ryggen. Man kan vise til dette miljøet overfor skolene, og sende vanskelige spørsmål som måtte komme til høgskolen for så å formilde svaret senere.

I starten var referansegruppa et sted for idémyldring for å utvikle konseptet. Referansegruppa drøftet mye rundt hvordan veiviserne skulle ta kontakt og om bruk av media (kontakt med journalister lokalt, pressemeldinger).

Ettervert har det blitt mer driftsproblematikk, og gruppas rolle har blitt mindre viktig. Noen av medlemmene i referansegruppa viser til at det i gruppa var enighet om ikke å møtes og i stedet bruke mail og telefoner. Andre mener at man kanskje kunne fortsatt med en del diskusjoner, eller i hvert fall fått noe mer tilbakemelding på hvordan ting går.

6.1.3 Prosjektets drift og valg av reiseruter

Veivisere mener at det var en positiv endring at det faglige og administrative ansvaret for dem er samlet. I begynnelsen var ansvaret delt mellom to personer, og ansvaret for reiserutene falt litt mellom to stoler.

Noen av veiviserne skulle gjerne sett at prosjektet hadde dekket større deler av landet gjennom større kapasitet. Det pekes på at det er vanskelig å finne skoler i mai og juni som vil ta i mot, og at man i disse månedene er mer henvist til å konsentrere seg om møter med organisasjoner o.a.

Å undervise mer en tre dager per uke vurderes av veiviserne som slitsomt. De har lagt opp til å ha fri i helgene.

De økonomiske godtgjørelsene vurderes av veiviserne som tilstrekkelige når de bor hjemme, men de peker på at utgifter til mat ikke dekkes og at når de bor på hotell ”blir det ymse med maten”.

Videregående skoler ble valgt som primære målgruppe av referansegruppa. Medlemmer av referansegruppa gir enkeltvis både uttrykk for at ...”Sør-Norge bør prioriteres” og at ”..arbeidet i Nord-Norge bør intensiveres”.

Aktørene sier at det har vært mye besøk i områder der samer er i mindretall. En mulig årsak er at skolene er observante på samisk tematikk her. Når veiviserne har vært et sted ett år, fungerer det som markedsføring og kan føre til ønsker fra skolene om nytt besøk. Det å få tilgang til nye områder krever med markedsføring.

Noen veivisere sier at det ikke var noen reiserutepolicy – det var avhengig av hvilke skoler som tok kontakt. Så supplerte man med andre skoler i nærheten. ”Ellers var det bare vi selv som fant reisemål. For eksempel var det interessant å reise til Xxxxx (by sørpå), vi var ikke bevisste i forhold til ulike områder.”

En annen veiviser sier at det ikke fantes noen skriftlig policy, men ”...en uskreven policy om å besøke skoler i Sør-Norge først. Men opplevde at vi skulle prioritert å besøke skoler i nord også.”

6.1.4 Opplæringen av veiviserne

Medlemmer av referansegruppa peker på at den var opptatt av kvalitet ved utvelgelse av veivisere, og at det derfor har vært utvelgelses basert både på audition og intervju, og påfølgende kursing.

Høgskolen har vektlagt god faglig ballast. I tillegg blir veiviserne bl.a. kurset med en skuespiller, og lærer hvordan gjøre et stoff interessant og holde på publikum.

Det har vært gitt positive tilbakemeldinger fra veiviserne. Veiviserne gir uttrykk for hva de mener ved å evaluere studiet og hvordan det har vært å være veiviser. Studieopplegget ble noe justert etter 1. kull, bl.a. var det for spredte samlinger den gang, og for mye vekt på forelesning.

De har imidlertid ikke vært forberedt på ”vanskelige” lærere og ubehagelige ting. På noen skoler kan veiviserne bli møtt med taushet og ingen respons. Dette oppstår oftest i områder der det er konflikter knyttet til samiske rettigheter. En av aktørene mener at veiviserne kan trenge en ”plan B” når de opplever dette, dvs kjennskap til en metode for å møte en slik situasjon.

En av veiviserne mener at undervisningen ved høgskolen har vært sentrert om det nordsamiske, mens det ikke var undervisning om det sørsamiske.

Ellers peker en aktør på at nåværende opplegg innebærer en svak beredskap dersom en skulle bli alvorlig syk: De tre varaene som er utpekt tar ikke del i veiviseropplæringen Samisk høgskole.

6.1.5 Informasjonsmateriell

Statskonsult har spurt aktørene om informasjonsmaterialet – hva har man, er det bra nok, og hva er veiviserprosjektets ansvar?

Veiviserne synes å mene at skolene kunne ha gjort mer forberedelsesarbeid med de hjelpemidlene som faktisk finnes, for eksempel Sametingets hjemmesider og andre nettsteder. En aktør mener at med god mediadekning, og henvisning til nettsteder, reduserer man behovet for informasjonsmateriell.

Lærerne bør bruke en time på forhånd. Veiviserne sier at det er stor forskjell mellom lærerne: Noen hadde gjort null forarbeid, mens de engasjerte lærerne

hadde gjort mye. Mange lærere bruker nok veiviserne til å dekke opp for egen utilstrekkelighet innenfor temaet. Veiviserne skal være et tillegg til pensum, og ikke en erstatning, mener veiviserne selv.

Flere medlemmer i referansegruppa mener at det å utvikle informasjonsmaterieell er meget krevende. Det er kostbart og tar lang tid., og på denne bakgrunn mener disse at det er naturlig at dette ikke ble prioritert av prosjektet. Dette skal være avklart med departementet.

En veiviser sier at dersom det skal satses på dette, må det lages lærermidler for ikke-samiske lærerstudenter og elever. Veivisere burde gi ut en bok om sine erfaringer (dette skal ha vært et tema i referansegruppa).

6.1.6 Måloppnåelse og videre drift

Aktørene er samstemte om at målene med prosjektet er nådd. Bl.a. sies det at mye er gjort for relativt lave kostnader. Dessuten nevnes forhold som:

”Vi tror at de som får besøk blir litt mer opplyst og kanskje endrer holdninger.”

”Veiviserne bidrar til å fjerne fordommer. De synliggjør mangfoldet i Nord-Norge. Det er et stort behov, det ser man bl.a. på de mange rare spørsmålene.”

”Vi veivisere øker kunnskapen og tar livet av vrangforestillinger.”

Basert på de gode resultatene i forsøksprosjektet er det kommet en rekke forslag og ideer fra aktørene til hvordan veiviserkonseptet kan videreutvikles og overføres til andre forhold.

Lærerhøgskoler nevnes av flere som en viktig arena der veiviserne vil kunne oppnå stor fremtidig effekt mht endringer av kunnskap og holdninger, pga det store ”nedslagsfeltet” som lærere har⁶.

En av aktørene var opptatt av at veiviserkonseptet bør brukes overfor høyskoler som har studenter som i sitt fremtidige yrke vil komme i kontakt med samer som klienter og pasienter.

Mange mener at veiviserkonseptet kan overføres til Sverige og Finland. Tanken om å utvide prosjektet til Sverige og Finland skal allerede ha vært luftet for sametingspresidentene, som er positive.

Når det gjelder Russland, er det litt mer usikkerhet. En nevner at man der kunne tenke seg at flere urfolk som sammen har et lignende opplegg.

Når det gjelder Samisk høgskole, nevnes at veiviserprosjektet kan tenkes brukt som et erfaringsgrunnlag for å utvikle et studium om formidling av

⁶ I februar 2007 besøkte veiviserne Høgskolen i Tromsø og hadde foredrag for 100 allmennlærerstudenter. En erfaring herfra var at veiviserkonseptet kunne brukes relativt uendret.

urfolksproblematikk, der det også inngår en teoridel. En annen nevner at høgskolen kunne blitt en informasjonskilde for alle slags målgrupper og politiske partier med behov for mer informasjon om samepolitikk, kultur mm. De kunne satt av ressurser til å utforme lærermidler og hjelpemidler til undervisning generelt.

Hvorvidt konseptet kan overføres til andre grupper, f. eks. tater, avhenger av muligheten for å gi grundig opplæring til dem som skal være veivisere.

6.2 Intervjuer med lærere

Her refereres funn fra intervjuene med lærerne som ikke allerede er omtalt i kap 4.4 Lærernes kompetanse og 4.5 Skolenes for- og etterarbeid.

6.2.1 Informasjon om veiviserne

Et flertall av lærerne som ble intervjuet, oppgir at de fikk vite om de samiske veiviserne fordi det var kommet en henvendelse til skolen, som ble videreformidlet til dem av ledelsen (rektor/avdelingsleder). Flere mener at henvendelsen var kommet via fylkeskommunen mens andre er usikre på hvor den var kommet fra. Et par lærere oppgir at veiviserne selv hadde tatt direkte kontakt med skolen, eller at skolen/læreren hadde tatt kontakt med veiviserne fordi de hadde hatt besøk av dem tidligere og/eller kjente til dem, bl.a. fra media.

Det blir sagt fra lærerne at veiviserne bør bli flinkere til å spre informasjon ut til skolene gjennom f. eks. e-post og brosjyrer. Mange lærere har ikke hørt om dem.

6.2.2 Innhold og form på veiviserens presentasjon

For alle klassene/gruppene som hadde hatt besøk av veiviserne, varte besøket i ca 2 skoletimer. De fleste lærerne mener det var pass lang tid. Et par av dem mener imidlertid at det godt kunne ha vært utvidet dersom opplegget hadde vært annerledes, f. eks. med praktiske oppgaver.

Lærerne er godt fornøyd med innholdet i det som ble presentert. Veiviserne snakket om seg selv og sin egen bakgrunn, det blir sagt at de hadde fine innfallsvinkler og at temaene (historie, tradisjon, kultur, identitet, språk, håndverk, klær etc.) traff ungdommen. De viste at de er opptatt av det andre ungdommer er opptatt av, samtidig som de formidlet *"mellommenneskelig forståelse"*. Flere av lærerne peker på at veiviserne *"oppklarte noen fordommer"* og *"slo hull på noen myter"*. En av lærerne mener innholdet kunne vært lagt på et faglig høyere nivå, f. eks. med litteratur.

Lærerne gir også ros for formen på presentasjonen. Alle synes veiviserne var flinke. Det blir sagt at de var dyktige pedagoger, hadde lagt seg på et forståelig nivå, var åpne og ærlige og fikk god kontakt med elevene. Det blir sagt av flere at de virket trygge på seg selv og var rolige i fremstillingen. De tre veiviserne var forskjellige, utfylte hverandre på en god måte og fikk fram at det er variasjoner mellom samiske grupper. De hadde en levende måte å fortelle på,

varierte virkemidlene med konkrete eksempler, tegnet og spilte musikk. Flere mener det er viktig at veiviserne er unge og at elevene kan identifisere seg med dem. Som en sa det: *"Hvis noe virker, så er det dette."*

Uten at det ble spurt direkte om dette, fikk vi gjennom samtalene inntrykk av at skolene hadde hatt besøk av de tre veiviserne sammen. I ett tilfelle ble det opplyst at bare én av veiviserne hadde vært til stede. Dette besøket hadde gått over tre dager med to økter hver dag, og læreren, som roste den ene veiviseren, savnet at de hadde vært flere og fra forskjellige samiske områder som skulle spille på hverandre.

Veiviserne klarte, i følge lærerne, å fange elevenes interesse. *"Til og med guttene på mekanikerfaget satt stille, og det er et godt måleparameter"*. Graden av dialog og spørsmål varierte, vel halvparten av lærerne oppgir at det var god dialog og mange spørsmål mens det andre steder var få eller ingen spørsmål. En lærer legger vekt på at særlig de fremmedspråklige elevene var veldig interesserte og aktive under besøket. En annen lærer mener veiviserne kunne ha aktivisert elevene mer og fått dem til å diskutere problemstillinger.

6.2.3 Effekter på kunnskap

Alle lærerne mener at det veiviserne representerer, er et positivt, viktig og nyttig supplement til undervisningen.

Flertallet av lærerne har inntrykk av at elevenes kunnskaper om samene før veiviserbesøket var dårlig. Flere nevner at det er mye fordommer, selv der hvor kunnskapen om samiske forhold er god. *"Tror kanskje ikke de vet så mye, de har generelt godtatt det samiske, men det angår ikke de fleste her i ..."* Bare én lærer sier at det er en positiv holdning til samene.

Lærerne har ulikt syn på om veiviserbesøket har gjort noe vesentlig med kunnskapen til elevene om samiske temaer: En svarer "svært mye", fire svarer "en del", tre svarer "kanskje litt" og en vet ikke.

6.2.4 Effekter på holdninger

Alle lærerne har inntrykk av at elevene var positive til veiviserbesøket. Syv av de ni lærerne mener at besøket har gjort noe med interessen for og holdningene til det samiske og samisk kultur mens to er usikre på dette.

6.2.5 Hva bør skje fremover?

Nesten alle lærerne som ble intervjuet, mener at veiviseropplegget stort sett bør fortsette som i dag. Det blir samtidig pekt på at det med fordel kan informeres i god tid slik at de får bedre muligheter til å forberede seg og tilpasse undervisningen rundt temaet. Et par etterlyser et undervisningsopplegg i forkant/etterkant for å engasjere elevene mer, og gjerne et nettsted tilrettelagt for norsk ungdom der en kan finne kildemateriale som ikke er vanskelig å forstå. En av lærerne mener veiviserne bør tørre å utfordre elevene litt mer og kreve mer av dem, og en annen mener at man fra skolens side bør gjøre elevgruppene i forbindelse med veiviserbesøkene mer homogene, dvs ikke blande allmennfag og yrkesfag.

6.3 Synspunkter fra rektorer, fagkoordinatorer mv.

Nedenfor gjengis noen spontane synspunkter Statskonsult har fått fra skolene i tillegg til de ordinære telefonintervjuene med lærere som har hatt veiviserne inne. Det er synspunkter som vi har fått fra rektorer, koordinatore osv som ikke nødvendigvis selv har sett veiviserne i aksjon, men som når Statskonsult ringer for å få tak i rette lærer, uoppfordret forteller hva de har hørt.

På sitt vis sier utsagnene nedenfor noe om det omdømmet som veiviserne har fått i skolemiljøet der de har vært.

Tabell 4 Utsagn fra rektorer mv.

Vgs i by i Nord-Norge:	”Et meget positivt møte.”
Vgs i by i Nord-Norge:	”Entydig positivt. Elevene var også positive.”
Vgs i tettsted i Trøndelag:	”Flinke veivisere, interessant.”
Vgs i by i Trøndelag:	”Husker de var her, det var kjekke ungdommer, fint opplegg - ble snakk om det etterpå.”
Vgs i by sønnafjells (tre forskjellige personer):	“Opplegget var interessant og spennende”. ”Gode tilbakemeldinger fra lærere og elever.” ”Jeg var ikke tilstede under besøket. Min opplevelse var imidlertid at elevene var svært godt fornøyd og inspirert av besøket.”
Vgs i by sønnafjells:	”Hyggelig og interessant med veiviserne.”

6.4 Elevundersøkelsen

Denne undersøkelsen har følgende to målgrupper:

- Elever som har hatt besøk av samiske veivisere
- Elever som *ikke* har hatt besøk av samiske veivisere

Undersøkelsen som gikk til elever ved videregående skoler som har hatt besøk av veiviserne bestod av tre deler. I den første delen måtte de krysse av for ulike bakgrunnsvariabler som klassetrinn, kjønn, kommune og om de kunne snakke eller forstå noe samisk. Den andre delen bestod av noen få kunnskaps- og holdningsspørsmål, mens den tredje delen bestod av spørsmål knyttet til besøket av de samiske veiviserne.

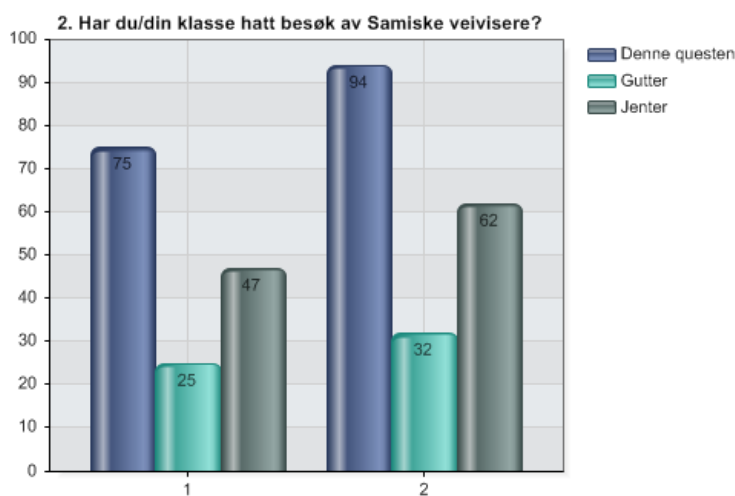
For å kunne vurdere eventuelle forskjeller i kunnskap og holdninger knyttet til det samiske blant våre målgrupper, opprettet vi en kontrollgruppe blant elever som *ikke* hadde hatt besøk av samiske veivisere. Elever som *ikke* har hatt besøk av samiske veivisere har fått de samme spørsmålene om bakgrunnsvariable og som handlet om kunnskap og holdninger som de elevene som hadde hatt besøk av veiviserne. De ble også spurt om de kunne tenke seg å få besøk av samiske veivisere og eventuelt hvorfor/hvorfor ikke.

Det er til sammen 169 personer som har besvart denne undersøkelsen. 75 elever som har hatt besøk og 94 som *ikke* har hatt besøk. I den delen av undersøkelsen som beskriver hva elevene som har hatt besøk av veiviserne mente om dette, har vi i hovedsak valgt å presentere tallene i hele tall framfor i prosent. Årsaken til det er at tallgrunnet er for lite til at det blir meningsfylt. De spørsmålene som alle har besvart om kunnskap og holdninger har vi imidlertid i hovedsak gjengitt i prosent.

6.4.1 Elevenes bakgrunn

I det følgende presenterer vi bakgrunnsinformasjon om alle elevene som deltok i undersøkelsen.

Figur 3 Besøk av samiske veivisere (n=169)

1 = Ja
2 = Nei

Blant de 169 personene som har besvart denne undersøkelsen var det 75 av elevene som hadde hatt besøk av samiske veivisere (25 gutter og 47 jenter⁷), mens det var 94 elever som ikke hadde hatt besøk. Blant disse var det 32 gutter og 62 jenter. Det var altså til sammen 57 gutter og 109 jenter som besvarte denne undersøkelsen.

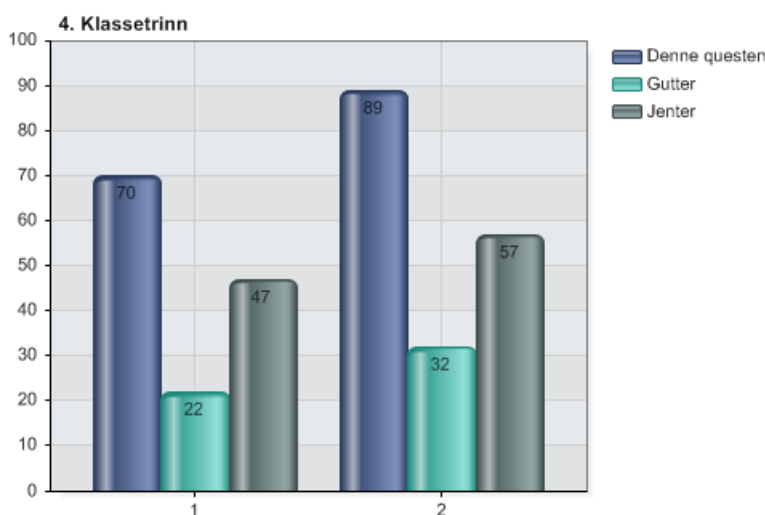
Elevene ble spurt om hvilken kommune deres skole lå i. Av hensyn til elevenes anonymitet gjengir vi bare hvilket fylke og landsdel deres kommuner tilhører.

Tabell 5 Geografisk svarfordeling (n=169)

Fylke	Landsdel	Antall klasser/grupper	Antall elever som har hatt besøk	Antall elever som ikke har hatt besøk
Troms	Nord-Norge	1	23	-
Nord-Trøndelag	Midt-Norge	1	19	-
Sør-Trøndelag		1	-	19
Sogn og Fjordane	Vestlandet	1	-	16
Aust-Agder	Sørlandet	1	11	-
Telemark	Østlandet	1	-	22
Oslo		1	-	20
Akershus		1	-	17
Østfold		1	22	-
SUM			9	75

Det var til sammen 10 klasser eller grupper som deltok i undersøkelsen. Fem som hadde hatt besøk og fem som ikke hadde hatt besøk. Svarene nedenfor, og tabellen ovenfor, gjelder imidlertid bare ni klasser/grupper, i og med at det ikke kom noen svar fra den ene skolen som valgte den direkte elektroniske løsningen, jf redegjørelse i kap. 3 Metode.

Figur 4 Klassetrinn (n=159)

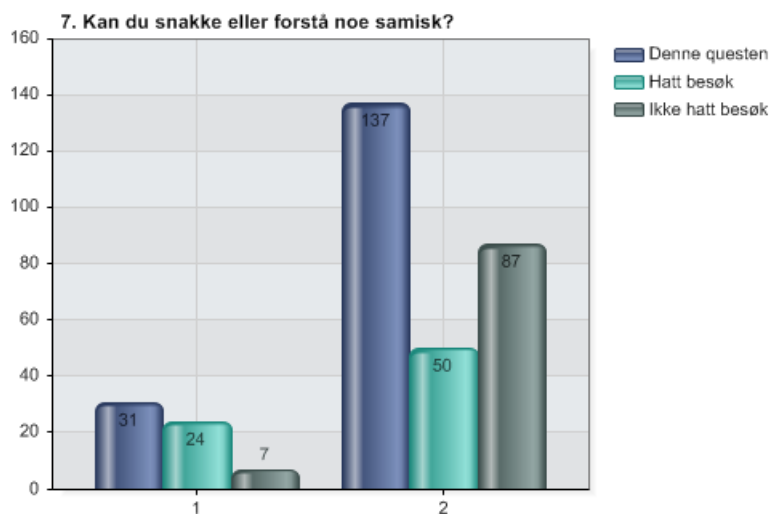

1 = Jeg er i ferd med å avslutte 1. trinn på videregående
 2 = Jeg er i ferd med å avslutte 2. trinn på videregående

⁷ De tre som mangler har unnlatt å krysse av for kjønn.

Det var noen flere andreklassinger enn førsteklassinger som besvarte undersøkelsen. 70 var i ferd med å avslutte første trinn på videregående, mens 89 var i ferd med å avslutte andre trinn. Det er et klart flertall av jenter på begge klassetrinn.

Figur 5 Forstår samisk (n=168)

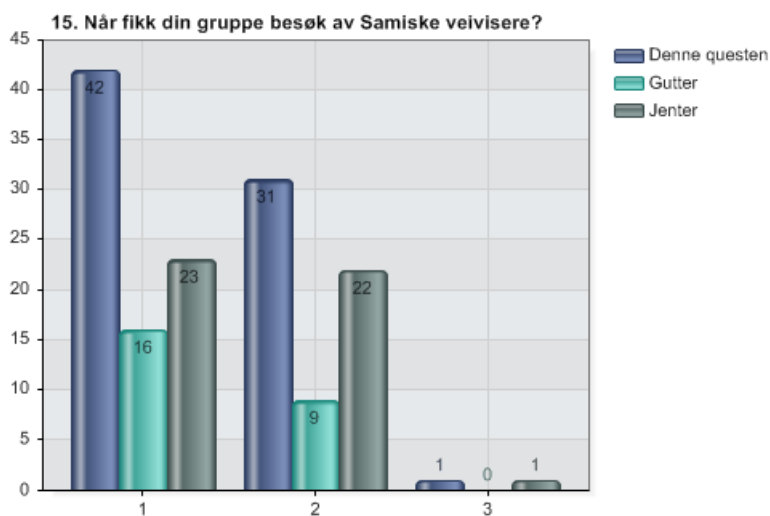
1 = Ja
2 = Nei

For å kunne vurdere eventuelle forskjeller mellom personer som snakker eller forstår noe samisk og personer som ikke har noen samisk tilknytning, stilte vi spørsmål om elevene kunne snakke eller forstå noe samisk. Vi forutsatte med dette at personer som har samisk tilknytning men som ikke snakker samisk, sannsynligvis forstår noe og dermed kunne svare ja. Blant de 31 som svarte at de kunne snakke eller forstå noe samisk var det 24 fra gruppen som hadde hatt besøk og 7 blant de som ikke hadde hatt besøk.

6.4.2 Elevenes vurdering av veivisernes besøk

I dette delen presenterer vi funn fra den delen av undersøkelsen som var rettet mot elever de 75 elevene som hadde hatt besøk av de samiske veiviserne.

Figur 6 Årstall for besøk (n=74)

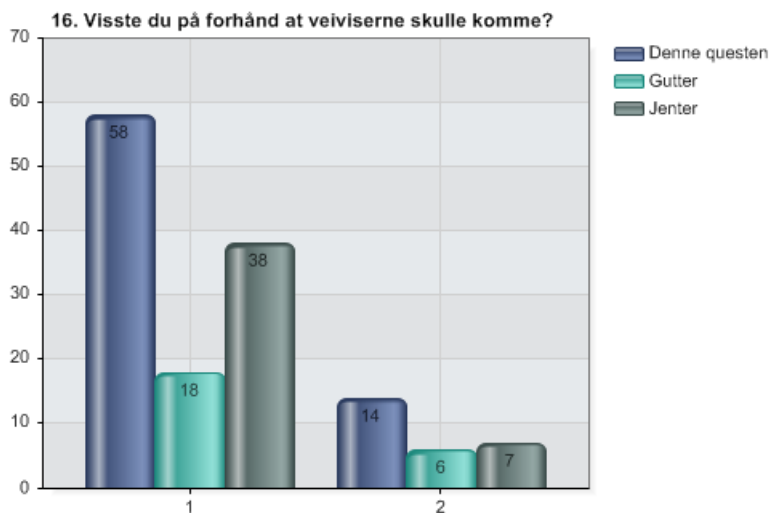
1 = 2007
2 = 2006
3 = 2005

Blant de som har hatt besøk av veiviserne var det flest som hadde hatt besøk i 2007 og 2006, mens det bare var 1 som hadde hatt besøk i 2005 (vi antar at dette er en feil).

6.4.2.1 Forberedelser og oppfølging av veiviserbesøket

Vi stilte også spørsmål om hvilke forberedelser som eventuelt ble gjort før veiviserne kom og om lærerne i ettertid hadde lagt opp til å undervise mer om noen av de temaene som de samiske veiviserne hadde presentert.

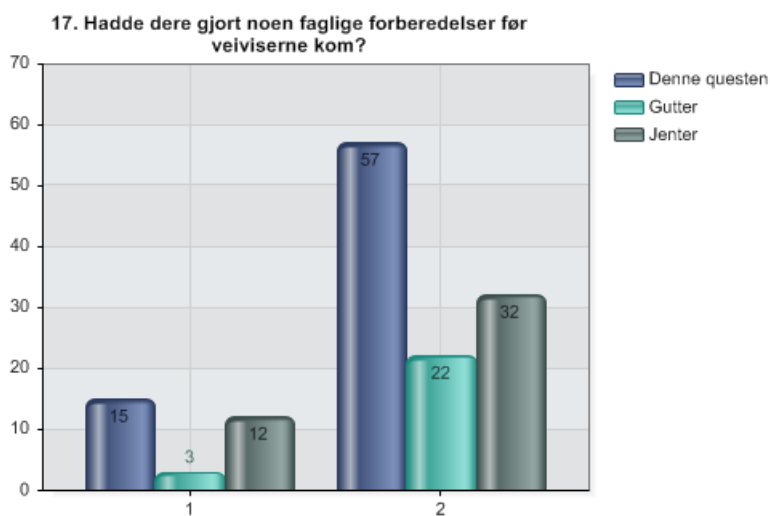
Figur 7 Kjennskap til besøk på forhånd (n=72)

1 = Ja
2 = Nei

De fleste visste på forhånd at veiviserne skulle komme.

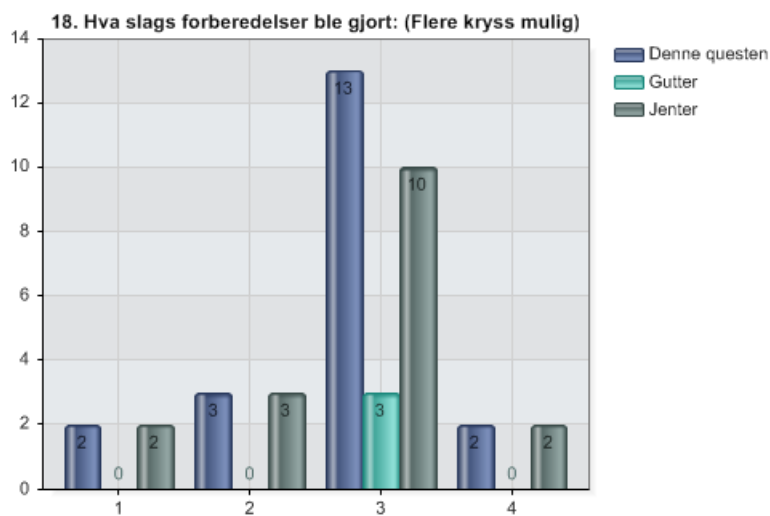
Figur 8 Faglige forberedelser (n=72)

1 = Ja
2 = Nei

Det store flertallet hadde ikke gjort noen faglige forberedelser før veiviserne kom. 15 svarte ja og 57 svarte nei på dette spørsmålet.

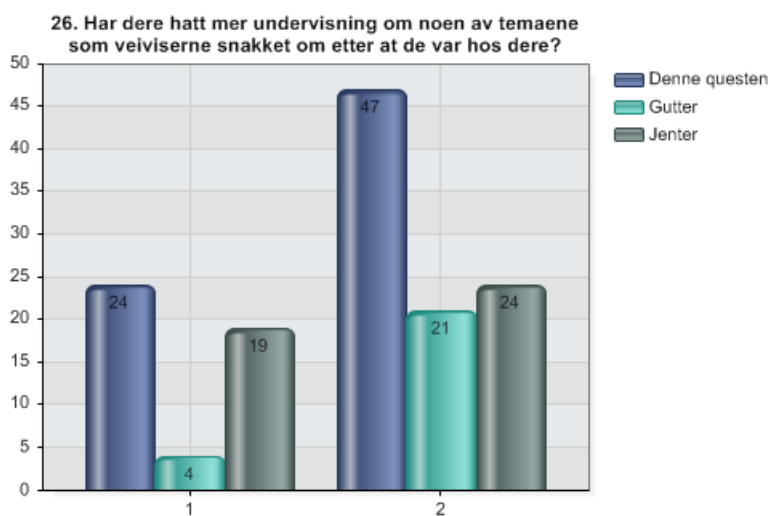
Figur 9 Typer forberedelse (n=14)

1 = Lest pensum
2 = Prosjektarbeid
3 = Læreren har fortalt
4 = Fant informasjon på Internett

Blant de 14 elevene som besvarte dette spørsmålet, bestod forberedelsene først og fremst av det lærerne hadde fortalt i forkant. 13 av elevene hadde krysset av for dette (på dette spørsmålet var det mulig å krysse av for mer enn ett svar).

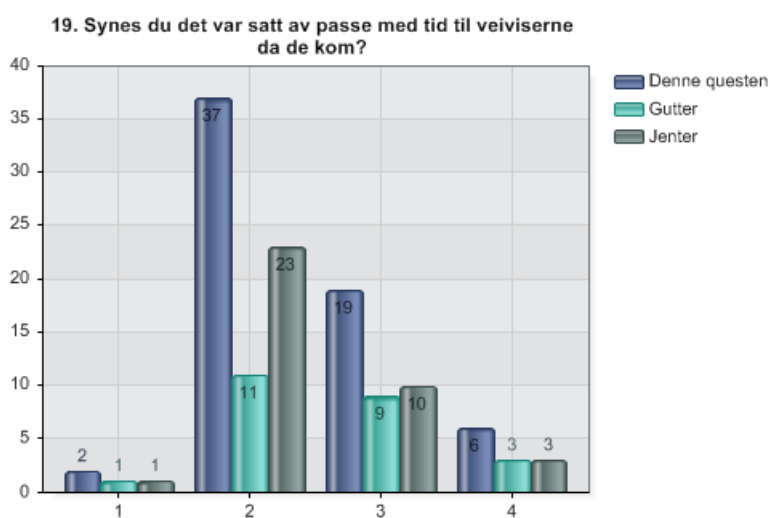
Figur 10 Undervisning i etterkant av besøket (n=71)

1 = Ja
2 = Nei

Som figuren over viser ser det ikke ut til at de lærerne har lagt opp til å forfølge visse temaer som veiviserne snakket om, i etterkant av besøket. Bare 24 elever sier at dette ble gjort, mens 47 elever svarte at de ikke hadde gjort det.

Figur 11 Tilfredshet med avsatt tid (n=64)

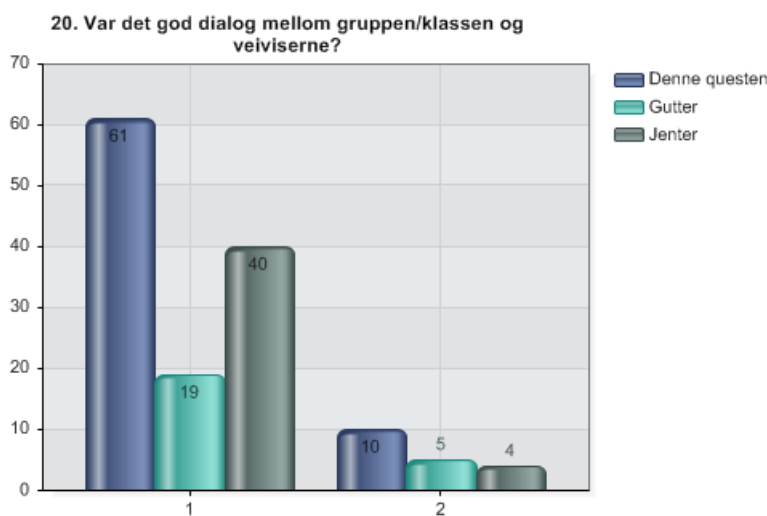
1 = Alt for lite tid
2 = Litt knapp tid
3 = Litt for mye tid
4 = Alt for mye tid

Den største gruppen mente at det var satt av litt knapp tid til dette. Seks elever hadde imidlertid notert at de synes det var satt av "passe med tid". Tre av disse hadde ikke krysset av for noen andre alternativer. Sannsynligvis ville mange krysset av for dette dersom alternativet hadde vært med.

6.4.2.2 Kvaliteten på undervisningen

Veiviserens undervisningsopplegg er i tillegg til det faglige innholdet de skal presentere, etter vårt inntrykk i stor grad basert på at det skal opprettes dialog med gruppen de besøker. Dette gir elevene som får besøk mulighet til å spørre om ting de lurer på, og kan bidra til at de blir mer engasjerte. I denne delen av undersøkelsen stilte vi spørsmål om hvordan dialogen mellom veiviserne og gruppen/klassen hadde vært. Dessuten om informasjonen de presenterte var lett å forstå, om de mente å ha lært noe nytt som følge av besøket, hva som eventuelt hadde vært spesielt interessant og hvor fornøyde de samlet sett var med besøket.

Figur 12 Dialog mellom veiviserne og gruppen/klassen (n=71)

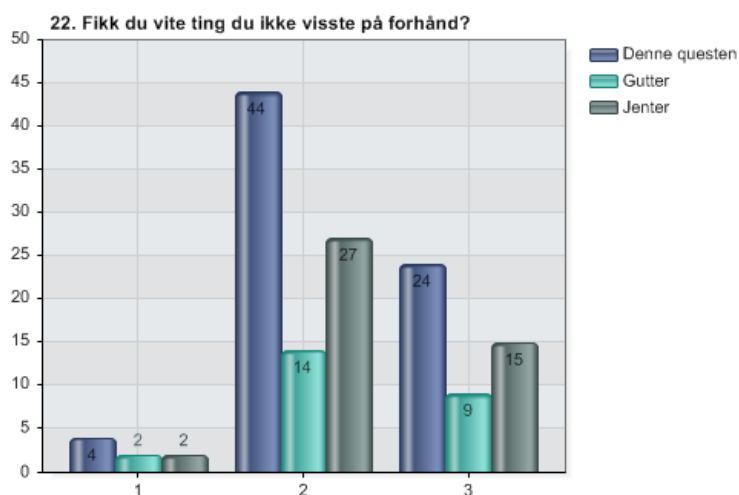

1 = Ja
2 = Nei

Det var 61 av de 71 (86 prosent) som mente at det hadde vært en god dialog mellom gruppen/klassen og veiviserne.

På spørsmål om informasjonen veiviserne presenterte var lett å forstå, svarte 66 av 72 personer (92 prosent) ja, og bare 6 av 72 personer (8 prosent).

Figur 13 Ny kunnskap (n=72)

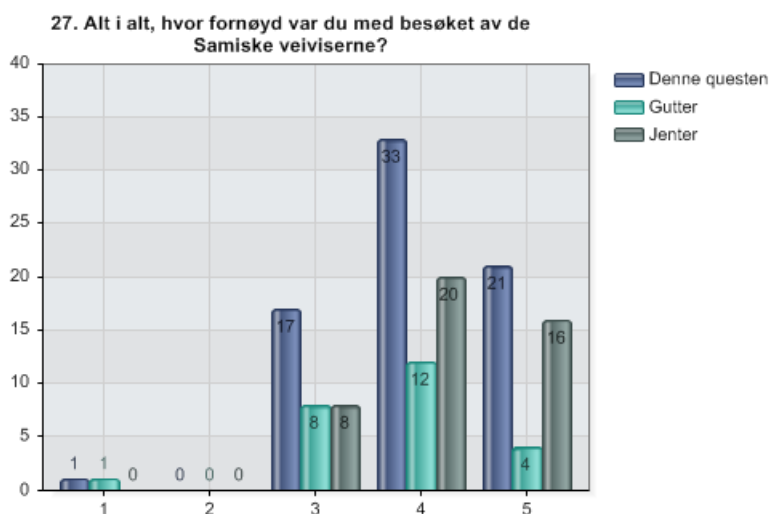
1 = Nei
2 = Litt mer
3 = Ja, en god del mer

De aller fleste hadde fått tilført ny kunnskap. Da vi spurte om elevene fikk vite ting de ikke visste på forhånd, svarte 44 at de fikk vite litt mer. Blant disse var 14 av 25 gutter, og 27 av 45 jenter. Den prosentvise fordelingen på kjønn er altså ganske lik (henholdsvis 56 og 60 prosent). 24 svarte at de fikk vite en og del mer. 68 av 72 har altså lært noe om forhold de ikke visste på forhånd.

I undersøkelsen var det også et åpent spørsmål til elevene om hva de synes hadde vært mest interessant av det som kom fram da veiviserne var hos dem. 41 av de 75 elevene hadde utdypet dette nærmere i et eget kommentarfelt. Det var flest som trakk fram joiken og samisk musikk, og den samiske kulturen generelt. Noen synes også at historie og det som ble fortalt om samisk religion og sjamanisme var mest interessant, og andre at det var interessant å få vite litt mer om de samiske koftene og de forskjellige tingene som veiviserne hadde med og viste fram.

For å oppsummere hvordan elevene *samlet sett* oppfattet besøket fra veiviserne, stilte vi spørsmål om hvor fornøyd de var med besøket fra de samiske veiviserne.

Figur 14 Tilfredshet med besøket (n=72)

- 1 = Veldig misfornøyd
- 2 = Misfornøyd
- 3 = Verken fornøyd eller misfornøyd
- 4 = Fornøyd
- 5 = Veldig fornøyd

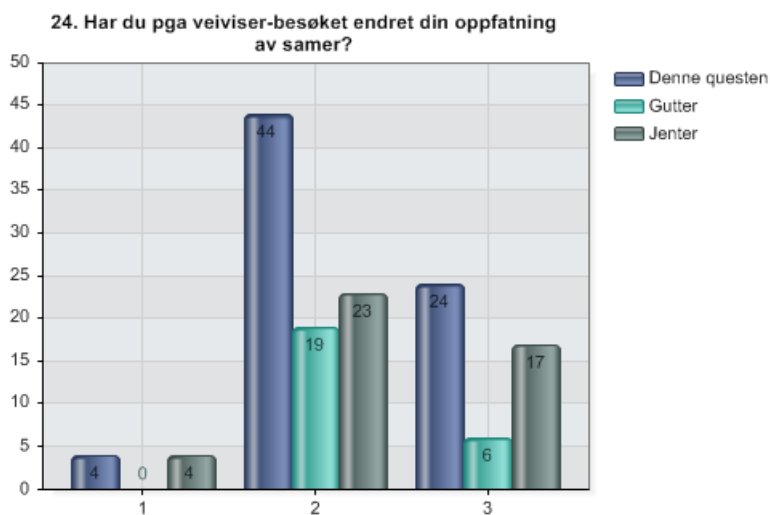
På en skala fra 1 til 5 der 1 er ”veldig misfornøyd” og 5 er ”veldig fornøyd”, er ”gjennomsnittskaracteren” 4,0, dvs tilsvarende Fornøyd. Det var 33 av 72 som svarte ”fornøyd”, og 21 ”veldig fornøyd”.

Avslutningsvis i undersøkelsen fikk elevene et spørsmål om de hadde noen kommentarer til veiviserbesøket. De fikk anledning til å svare på dette i et åpent kommentarfelt. Av de 75 elevene var det 44 elever som svarte. Blant de som hadde uttrykt hva de mente om dette, var det flest som skrev at dette var interessant/bra/fint å lære om mer om samisk kultur og historie og lignende (14 personer). Det var også ganske mange som skrev at de ikke hadde noen ytterligere kommentarer til dette og som hadde skrevet ”nei” i kommentarfeltet (14 personer). Tre ville gjerne ha veiviserne tilbake, tre takket og oppmuntret dem til å fortsette med dette arbeidet, fem skrev at de synes veiviserne var flinke og to skrev at det var dårlige greier. Et par kommenterte at de visste mye av dette fra før.

6.4.2.3 Endrete oppfatninger og tilfredshet med besøket

Statskonsult mente det var interessant å få vite hvorvidt elevene mente at veiviserbesøket hadde bidratt til eventuelt å endre deres oppfatning av samer. Vi vet imidlertid ikke hva som var deres utgangspunkt.

Figur 15 Endret oppfatning (n=72)

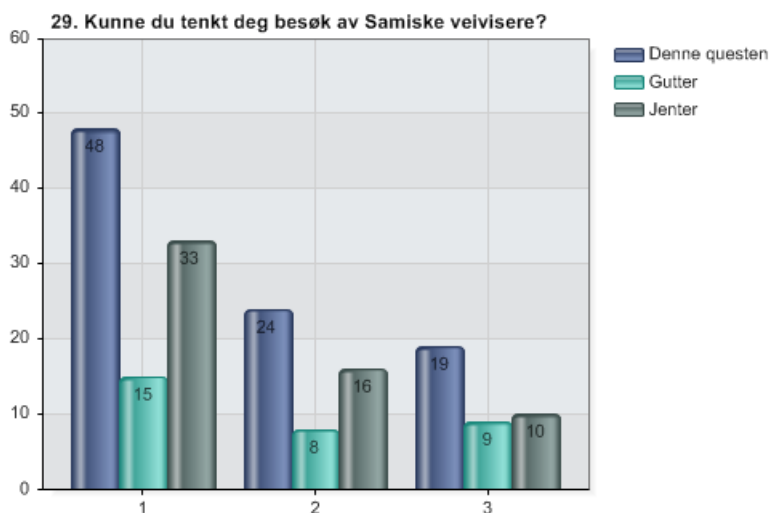
1 = Ja
2 = Nei
3 = Usikker

Det er svært få som sier at de har endret sin oppfatning av samer på grunn av veiviserbesøket. 44 elever sier at de *ikke* har endret oppfatning mens 24 sier at er usikre på dette.

6.4.3 Ønske om besøk av samiske veivisere

For å vurdere de elevene som *ikke* hadde hatt besøk av de samiske veiviserne var interessert i å få besøk av de samiske veiviserne i framtiden, fikk de spørsmål om dette.

Figur 16 Ønske om besøk av veiviserne (n=91)

1 = Ja
2 = Nei
3 = Usikker

Det var dobbelt så mange som svarte ja enn som svarte nei til dette: 48 ja og 24 nei. 19 svarte at de var usikre. 53 prosent av jentene og 46 prosent av guttene svarte ja.

Vi hadde også oppfølgingsspørsmål til dette. De som svarte nei ble spurt om hva som var årsaken til det. Her svarte 19 at det ikke var på pensum, åtte at de var lei av temaet og tre at de kunne nok om temaet⁸.

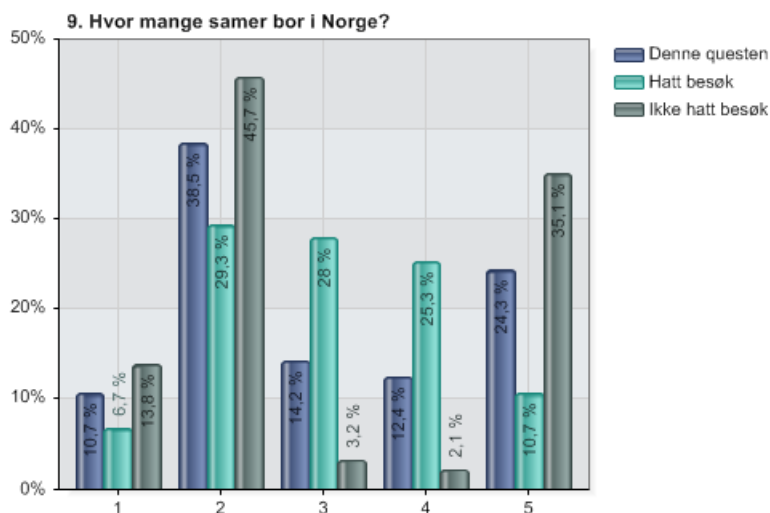
De som svarte at de kunne tenke seg besøk av de samiske veiviserne, begrunnet dette med at det hørtes interessant ut. 36 elever hadde krysset av for dette, mens 13 elever hadde krysset av for alternativet ”vet for lite, temaet er ganske ukjent”.

⁸ Vi gjør oppmerksom på at elevene fikk anledning til å sette kryss på flere svaralternativer

6.4.4 Kunnskapsspørsmål

I elevundersøkelsen stilte vi noen kunnskapsspørsmål for å kunne vurdere eventuelle forskjeller i kunnskap. Vi har ikke tatt utgangspunkt i kunnskapsformidlingen fra veiviserbesøkene, men generelt om samiske forhold.

Figur 17 Antall samer i Norge (n=169)

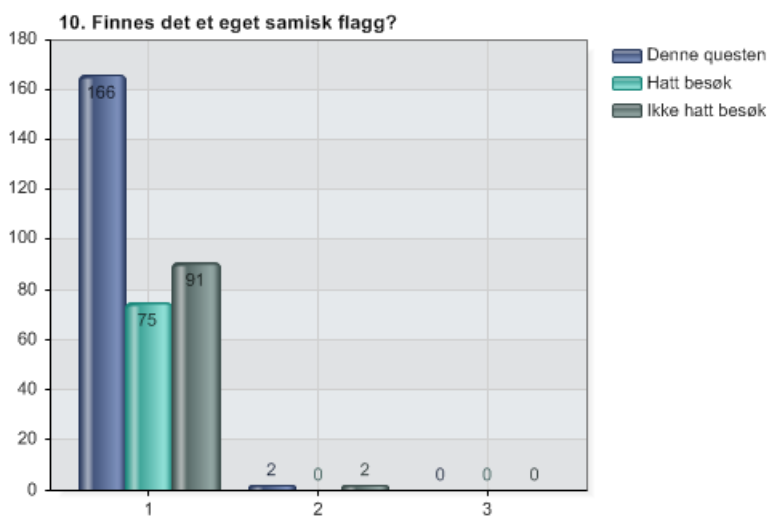

- 1 = Under 10 000
- 2 = Mellom 10 000 og 50 000
- 3 = Mellom 50 000 og 90 000
- 4 = Over 90 000
- 5 = Vet ikke

Mange svarte riktig⁹ på dette spørsmålet og krysset av for at det bor mellom 10.000 og 50.000 samer i Norge (65 av 169, dvs 37 prosent). Det var imidlertid flere blant de elevene som *ikke* hadde hatt veiviserne på besøk enn de som hadde hatt på besøk av dem, som svarte riktig på dette. Blant disse var det 22 av de 75 som hadde hatt besøk (29 prosent) og 43 av 94 blant de som ikke hadde hatt besøk (46 prosent).

⁹ I følge hjemmesidene Infonuorra Sápmi, regner man med at det er ca. 40.000 samer i Norge. Det bor samer i Norge, Sverige, Finland og Russland, og man regner med at det er ca. 70.000 samer totalt. Det er flest i Norge, deretter kommer Sverige, Finland og Russland. I følge Sametingets hjemmeside var det i samemanntallet for 2005 registrert 12 538 personer.

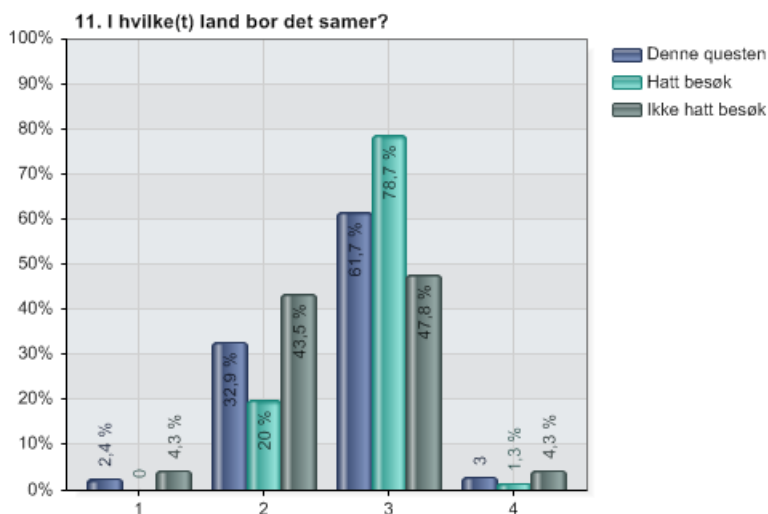
Figur 18 Samisk flagg (n=168)

- 1 = Ja
- 2 = Nei
- 3 = Vet ikke

Så godt som alle vet at det finnes et eget samisk flagg.

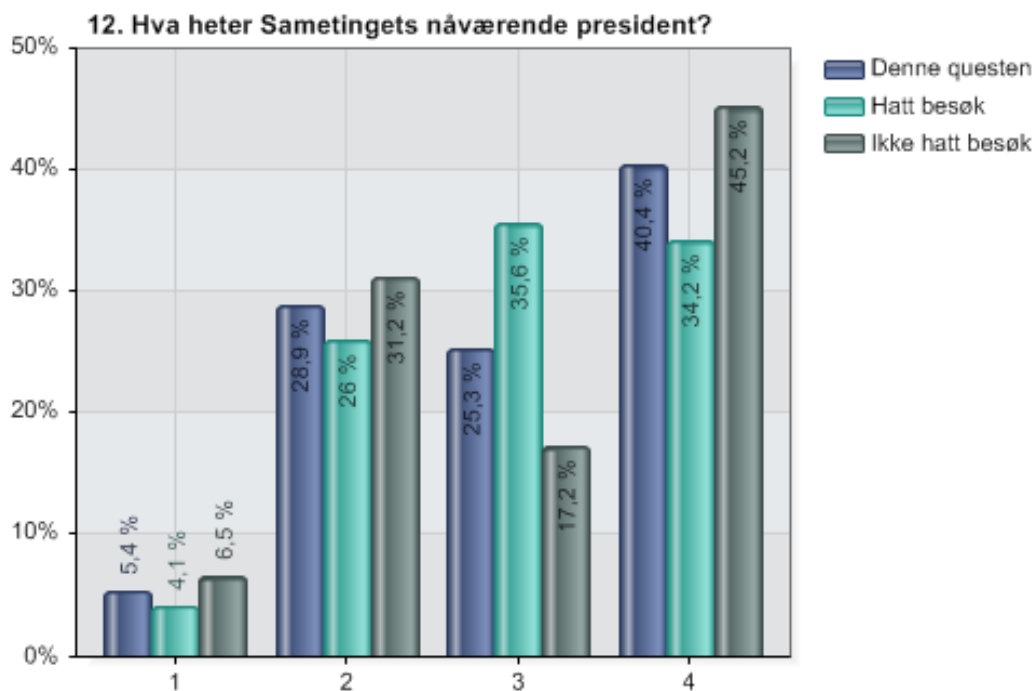
Figur 19 Samisk bosetting (n=167)

- 1 = Bare i Norge
- 2 = I Norge, Sverige og Finland
- 3 = I Norge, Sverige, Finland og Russland
- 4 = Vet ikke

Her er det langt flere blant de som har hatt besøk av veiviserne som svarer riktig på spørsmålet, enn blant de som *ikke* har hatt besøk. 59 av 75 (79 prosent) svarer at samene bor i Norge, Sverige, Finland og Russland, mens det blant de som ikke har hatt besøk er 44 av 92 (48 prosent) som svarer riktig. Nesten like mange blant de som ikke har hatt besøk svarer dessuten at samene bor i Norge, Sverige og Finland (44 prosent eller 40 av 92).

Figur 20 Sametingspresidenten (n=166)

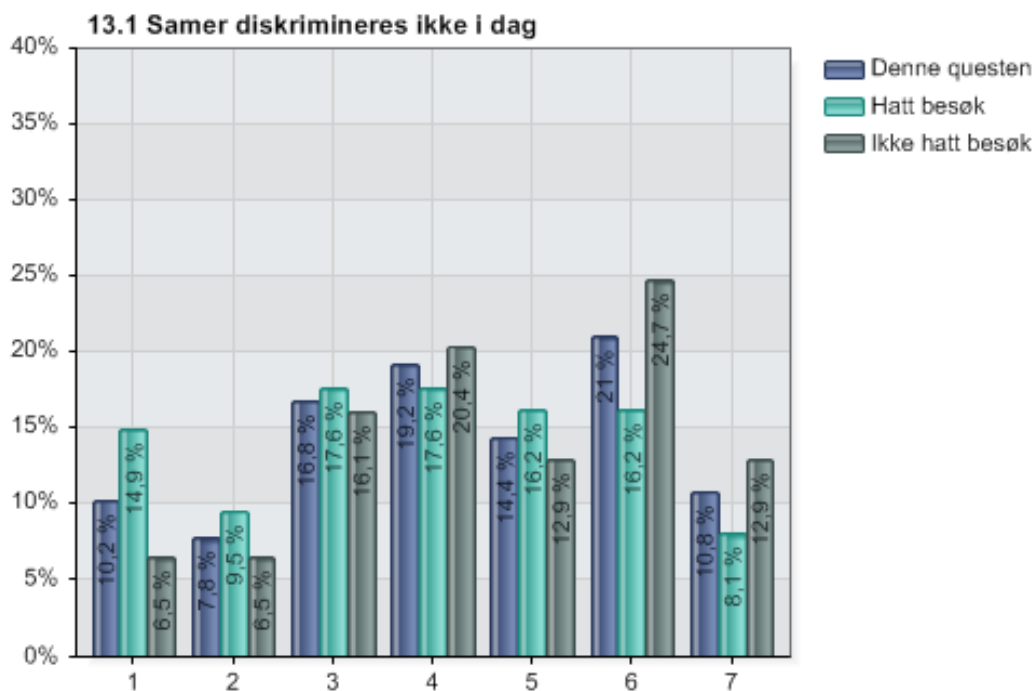
- 1 = Sven-Roald Nystø
- 2 = Ole Henrik Magga
- 3 = Aili Keskitalo
- 4 = Vet ikke

Som det går frem av denne figuren er det flest blant de elevene som har hatt besøk av samiske veivisere som vet hvem som er president på Sametinget i dag. 26 av 73 svarte at Aili Keskitalo (36 prosent) var sametingspresident, mens det blant de elevene som ikke hadde hatt besøk var 16 av 93 (17 prosent) som svarte riktig. Det som imidlertid er mest fremtredende i forhold til dette spørsmålet, er at flesteparten av både de som har hatt besøk og de som ikke har hatt besøk svarte "vet ikke". Samlet sett er det dessuten ganske mange som tror at Ole Henrik Magga er sametingspresident i dag.

6.4.5 Holdningsspørsmål

Statskonsult har formulert noen spørsmål som er ment å avdekke holdninger til det samiske. For at spørreskjemaet ikke skulle bli for langt, har vi måttet begrense antallet slike spørsmål, og muligheten for å tolke undersøkelsen som et klart uttrykk for elevenes holdninger er derfor begrenset.

Figur 21 Påstand om diskriminering (n=167)

Grad av enighet på en skala fra 1 til 6 der:

1 = Helt uenig

2

3

4

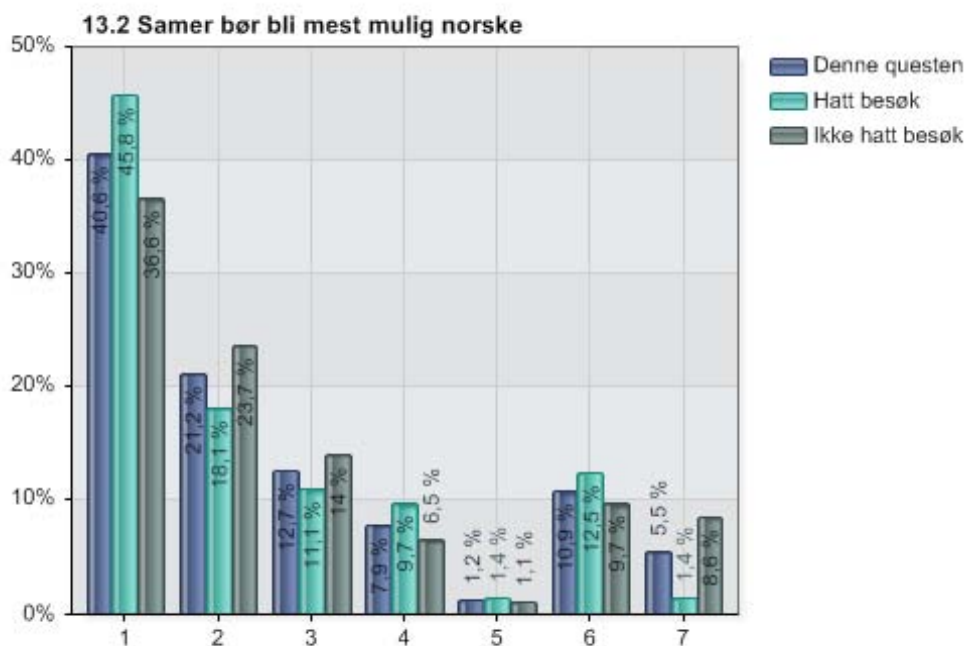
5

6 = Helt enig

7 = Vet ikke/Ingen mening

Samlet sett er det flere som er enige i denne påstanden enn uenige. Bare 18 prosent var uenige og svarte 1 eller 2, mens 35,4 var enige og svarte 5 eller 6. Nesten dobbelt så mange blant de som hadde hatt besøk (24 prosent) var uenige i at samer ikke diskrimineres i dag (svarte 1 eller 2), mens det var 13 prosent av de som ikke har hatt besøk som var uenige.

Figur 22 Påstand om at samer bør bli mest mulig norske (n=165)

Grad av enighet på en skala fra 1 til 6 der:

1 = Helt uenig

2

3

4

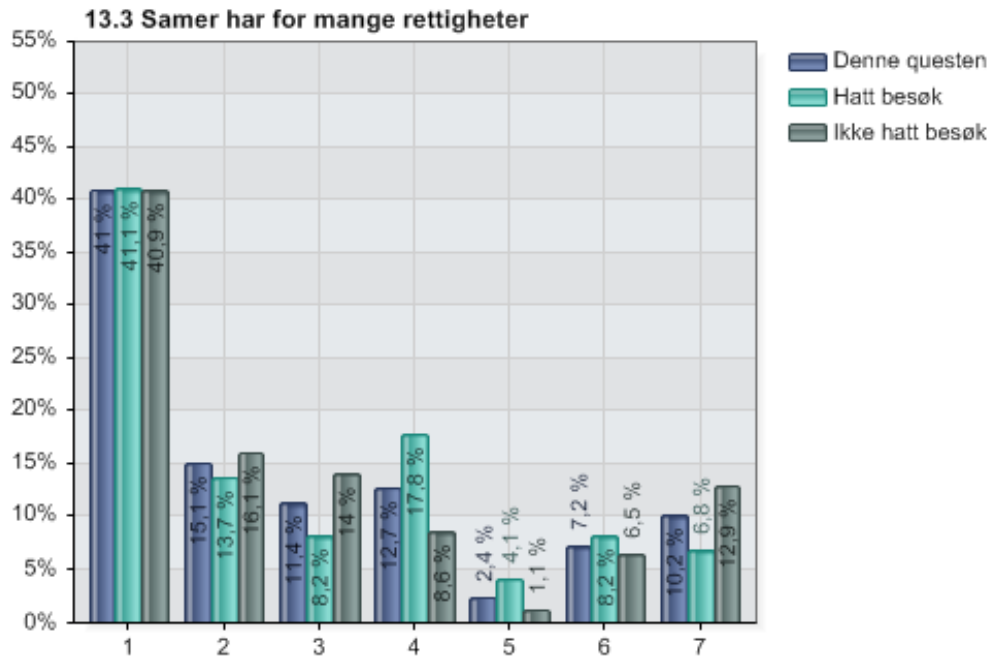
5

6 = Helt enig

7 = Vet ikke/Ingen mening

Det er ganske stor grad av enighet om at samer *ikke* bør bli mest mulig norske. Til sammen 62 prosent var uenige og svarte 1 eller 2, mens 12 prosent var enige og svarte 5 eller 6. Når vi slår sammen karakterene 1 og 2 for de to gruppene, er det også små forskjeller i synspunkter på dette. 64 prosent blant de som hadde hatt besøk, og 60 prosent blant de som *ikke* hadde hatt besøk var uenige i at samer bør bli mest mulig norske.

Figur 23 Påstand om rettigheter (n=166)

Grad av enighet på en skala fra 1 til 6 der:

1 = Helt uenig

2

3

4

5

6 = Helt enig

7 = Vet ikke/Ingen mening

Det er ganske mange som sier seg uenige i at samer har for mange rettigheter. Til sammen 55 prosent var uenige i påstanden (svarte 1 eller 2), og 10 prosent var enige og svarte 5 eller 6. Det er små forskjeller i disse oppfatningene mellom de som har hatt besøk og de som ikke har hatt besøk.

6.5 Statskonsults observasjon fra et veiviserbesøk

Statskonsult var til stede i et veiviserbesøk på 9. trinnet ved Bjølsen skole som varte i ca 1 time og 20 minutter (uten pause). Det var 23 elever til stede, svært mange av dem har innvandrerbakgrunn¹⁰. Det var mye uro da elevene kom inn i filmsalen, og en stund etter. Dette stilnet fullstendig da veiviserne begynte. De begynte med å fortelle om reiseruten sin. Deretter fortalt de om seg selv, og hvor de var fra.

Et kart som over Sápmi ble vist (ved hjelp av PC/projektor). Veiviserne snakket om begrepene grense, stat, nasjon og urfolk. De spurte om eksempler på urfolk. Det kom svar som "eskimoer" og "indianere". Veiviserne møtte svarene på en positiv måte, men fikk samtidig frem at begreper som inuitter og "native Americans" kan være bedre. Veiviserne gikk deretter inn på de ulike samiske språkene/dialektene, og alfabetene/skriftspråkene. Det kom spørsmål. Veiviserne viste en oversikt over antall samer i Norge og andre land, etter først å ha bedt elevene gjette. De spurte elevene om hva de forbandt med "samisk", og tegnet dette på flip-over.

Temaer videre var (gjennom orientering fra veiviserne og spørsmål både fra veiviserne og elevene):

- Hva er "norsk" og å føle seg norsk?
- Å skjule det samiske.
- Moderne samer – i alle yrker.
- Bruk av drakt
- 6. februar

Samemantallet og Sametinget ble ikke berørt.

Det ble fortalt en historie, og veiviserne presenterte ulike overtroiske forestillinger og ritualer, og sa at forestillingene om de underjordiske kan leve ved siden av kristendommen. Det ble lagt vekt på betydningen av respekt for alle kulturer. To av veiviserne joiket, og joik ble spilt fra PC. De fikk fram ulike typer joik. Til slutt presenterte de en liste over nettsteder der en kan finne musikk som kombinerer det samiske med ulike moderne musikkjangere. Det ble opplyst om muligheten for å stille spørsmål i etterkant av besøket. Enkelte elever ble stående og snakke med veiviser etter at timen egentlig var slutt.

Læreren tok ikke ordet på noe tidspunkt.

Statskonsults hovedinntrykk er at veiviserne var dyktige og rolige, brukte varierte virkemidler og klarte å fange elevenes interesse. Elevene var oppmerksomme og ganske aktive.

¹⁰ Bjølsen skole har 48 pst med innvandrerbakgrunn (Oslo kommunes årsstatistikk 2006)

7 Analyse

Innledningsvis er det nødvendig å understreke at prosjektet har vært et utviklingsprosjekt. I et utviklingsprosjekt er hensikten å komme fram til for eksempel nye måter å drive arbeidet på. Det sentrale er da primært å høste erfaringer med metoder og verktøy for å se om de overhodet lar seg bruke i den foreliggende konteksten. I løpet av et utviklingsprosjekt kan man ofte drive forbedringer underveis. Det kan være noe svakere krav til nyttevurderingene enn for et forsøksprosjekt, men utviklingsprosjektet kan gjerne lede til et forsøksprosjekt som i sin tur bør påvise (potensiell) nytte.

Det er også sentralt at prosjektet har hatt som formål å drive informasjons- og kommunikasjonsinnsats med sikte på holdningsendring.

Kort sagt er altså Samiske veivisere et utviklingsprosjekt innenfor informasjons- og kommunikasjonsfeltet. Følgene punkter vil da være interessante å se på:

- Har målene vært entydige og realistiske?
- Har virkemidlene og ressursene vært egnede og tilstrekkelige for å nå målene?
- Har prosjektperioden vært tilstrekkelig lang?
- Har organisering og styring av prosjektet vært egnet til virkemidlene?
- Har andre aktører/forhold påvirket resultatene av veiviserne i positiv eller negativ retning?

I utgangspunktet kan vi slå fast at ”jobben er gjort” når det gjelder å gjennomføre et forsøk. En har bl.a. har oppnådd at

- ungdommer er rekruttert og har fått kursing
- ungdommene har reist
- det er høster erfaringer med måten å drive informasjon og påvirkning på

Nedenfor kommer vi inn på om målene for veiviserkonseptet er oppnådd (7.1) og om hvordan prosjektet har vært forvaltet (7.2).

7.1 Vurdering av måloppnåelse

7.1.1 Var målene entydige og realistiske?

Det kan være en viss uklarhet mht om målgruppen har vært ikke-samiske ungdommer eller alle ungdommer i Norge, dvs inkludert samiske ungdommer. På den ene siden synes det fra politisk hold ved oppstarten og også senere i St.prp.nr. 1 (2006-2007) å være en fokusering på ikke-samiske ungdommer. På den andre siden ble det lagt en strategi om å starte i Sápmi og etter hvert dekke andre deler av landet.

Noen av veiviserne sier at det ikke har vært noen klar policy, mens andre sier at de har prioritert de kystsamiske områdene i Finnmark, Troms og Nordland.

Vår kommentar til dette er at det uansett vil være vanskelig å unnta samisk ungdom. Når en skal nå norsk ungdom, vil det mange steder i Norge nødvendigvis også være samisk ungdom blant tilhørerne. Men prosjektet synes til en viss grad å ha prioritert områder med et relativt stort islett av samisk ungdom, nemlig områder i Nord-Norge og Trøndelag der det er en samisk minoritet.

Veiviserne har også vært i de samiske kjerneområdene, noe som strengt tatt ut fra målet om å nå ikke-samisk ungdom kan sies å være en feilprioritering.

Målgruppa for veiviserprosjektet har etter vår mening ikke vært helt entydig.

I utgangspunktet ble det sagt at man håpet at ”.. alle videregående skoler tar kontakt! ”(felles informasjon fra departementet og høyskolen). Dette signaliserer et høyt ambisjonsnivå, men skal antagelig ikke tolkes bokstavelig. Det ville selvsagt vært umulig for de tre veiviserkullene å betjene samtlige videregående skoler i Norge i løpet av en treårsperiode.

7.1.2 Var virkemidlene tilstrekkelige til å nå målene?

I dette punktet gis en vurdering av de innholdsmessige sidene ved veiviserprosjektet. Vi tenker da på hvilket budskap og hvilken informasjon som formidles. Dette vil i sin tur sterkt avhenge av veiviserens bakgrunn, det opplæringstilbudet de gis før de starter på sine reiser, hvilket informasjonsmateriell de kan støtte seg på og hvordan budskapet og informasjonen formidles.

Vurderingene vil skje med utgangspunkt i at budskap og informasjon må være riktig og basert på anerkjent fagkunnskap. Videre må det som formidles oppleves som interessant, og formidlingen bør skje ved hjelp av en metode som er hensiktsmessig både i forhold til budskapet/informasjonen og målgruppa.

Læreplaner har målsetninger om hvilke temaer som skal dekkes innen ulike fag., jf kap. 4.1.

De som er valgt ut til veivisere gjennomgår et studieopplegg før de reiser ut, nemlig "Formidling av samisk kultur og samfunn" (15 p) ved Samisk høyskole i Kautokeino. I studiet inngår skriving av prosjektoppgave og muntlig eksamen i desember. Veiviserne har gått gjennom temaer som bl.a. samisk forhistorie, historie, språk, duodje, kunst, religion, reindrift og kulturforståelse. I tillegg har de hatt et praktisk kurs i presentasjonsteknikker med en skuespiller.

Statskonsult anser den faglige forberedelsen som meget grundig og at den gir en solid basis for veiviserne ved skolebesøkene. Veiviserne har akademisk faktakunnskap om samiske forhold, som er gitt dem fra et sentralt kompetansemiljø på dette feltet (Samisk høyskole).

Rekrutteringen av de samiske veiviserne er dessuten også veldig grundig. Personlig egnethet er trolig en viktig faktor for gjøre en god jobb Slik det ser ut

for Statskonsult, har man lyktes med å finne godt egnede personer til veiviserjobben i løpet av den perioden som prosjektet har vart.

Ute på skolene begynner veiviserne gjerne med en del fakta fordi basiskunnskapen ofte er lav:

Urfolk, utbredelse, ti språkområder, antall personer, Samemantallet, hvor mange er samer, hva er samisk kultur – utover kofter, joik og reindrift. Endringer i kulturen.

Det virker som om veiviserne vektlegger dialog med skoleelevene ved at disse gis god anledning til å stille spørsmål. Det synes videre som om veiviserne vektlegger å bruke en god porsjon med humor og selvironi. De har valgt å være tre stykker til stede ved de aller fleste besøk. Disse vektleggingene medfører antagelig en uanstrengt tone, at det er lett å komme med spørsmål og synspunkter fra elevene og at nesten et hvilket som helst spørsmål vil kunne få et svar.

I sum vil vi tro at dette betyr at det å få besøk av veiviserne er et meget godt tilbud til skolene, bl.a. ved at det er seriøst og samtidig engasjerende. Når en sammenholder de temaene som veiviserne behandler med målsetninger i opplæringsloven, mener Statskonsult at det er et godt sammenfall. Dermed blir besøk av veiviserne et godt tilbud for de videregående skolene.

Det var en målsetning for prosjektet å få utarbeidet informasjonsmaterieil for bruk av veiviserne. Det er laget en informasjonsfolder som nylig er kommet i revidert versjon. Det vurderes imidlertid av veiviserne å være behov for mer/bedre brosjyrer, og det vises til det svenske brosjyrematerialet.

Veiviserne selv mener at lærerne bør forstå at veiviserne skal være et supplement til det skolen/lærerne ellers gjør mht det samiske. Det varierer veldig hvor godt elevene er forberedt på det enkelte stedet. Det er mao veldig ulike kontekster som veiviserne opptrer i når de kommer til en skole, og dette avhenger bl.a. av den enkelte læreren.

I Nord-Norge har lærerne jevnt over mer kunnskap om temaet, mens det i Sør-Norge ofte er svært mangelfulle kunnskaper.

De stedene hvor det har vært vanskeligst å få dialog er områder hvor det har vært motsetninger knyttet til samiske rettigheter. Veiviserprosjektet har mao. i praksis prioritert en del av områdene i Norge hvor det stilles større krav til veiviserens kompetanse enn i de områdene i Sør-Norge hvor kunnskapsnivået er lavt, spørsmålene er enkle og interessen er positiv. Flere av respondentene peker på at veiviserne ikke er spesielt forberedt på kritiske spørsmål, eller hvordan man skal møte taushet. Fra Samiske høgskole har veiviserne fått beskjed om at de ikke skal være politiske i det de fremfører, men de kontroversielle sakene som kan komme opp vil jo i stor grad være nettopp politiske, for eksempel ved at de gjelder rettighetsspørsmål.

7.1.3 Effekter av informasjon og kommunikasjon

Effektmålene for prosjektet Samiske veivisere har vært å øke kunnskap om samiske forhold i områder der islettet av samisk befolkning er lite, og å endre/forsterke holdninger i områder der islettet av samer var større.

En ofte gjengitt modell (Grunig) for mulige effekter av kommunikative virkemidler er :

Oppmerksomhet → Kunnskap → Holdning → Atferd

I utgangspunktet vet vi at informasjon og kommunikasjon er svært egnet til å øke oppmerksomhet og til å tilføre kunnskap, men at det som oftest er mange forhold som må være på plass for at kommunikative virkemidler alene skal endre holdninger og atferd.

Ett slikt forhold er *avsenderen* av informasjonen. Hvis avsenderen ikke har troverdighet hos mottakerne, vil mottakerne heller ikke ta til seg budskapet – ja de kan faktisk reagere motsatt av hva som var intensjonen.

Et annet forhold er *innholdet i informasjonen*, dvs selve budskapet. Dette kan være rasjonelt og faktapreget eller spille på følelser. Et rasjonelt budskap egner seg ofte overfor mottakerne som allerede er opptatt av hva saken gjelder, og ønsker å få vite mer. Et følelsesmessig budskap er mer egnet til å vekke oppmerksomhet hos mottakere som i utgangspunktet ikke er opptatt av saken. Det er heller ikke uvanlig å kombinere rasjonelle og følelsesmessige budskap. Da har følelsene som oftest til formål å vekke mottakernes oppmerksomhet om det rasjonelle budskapet.

At annet forhold gjelder *kommunikasjonskanalene* som benyttes. Blir informasjonen sendt fra avsender til mottaker gjennom såkalte massemedier (TV, radio, aviser, spredning av brosjyrer, informasjonsmateriale og lignende) eller formidlet gjennom personlig toveis kontakt? Toveis personlig kontakt virker gjerne sterkere enn massemedier når det gjelder å påvirke holdninger og atferd, men massemedier kan bidra til å skape oppmerksomhet og forsterke effekten av toveis kontakt.

Et tredje forhold som kan påvirke effekten av informasjonen, er *hvem som er mottakere av budskapet*. Er mottakerne personlig berørt eller ikke berørt av problemstillingen? Mottakere som er personlig berørt av problemstillingen, vil ha lettere for å ta stilling til budskapet enn de mottakere som budskapet overhodet ikke angår.

Ser vi veiviserprosjektet opp mot dette, har vi å gjøre med en avsender (eller de som elevene oppfatter som avsender) som i utgangspunktet er forholdsvis like elevene selv. De er kledd i vanlige ungdomsklær, de er nesten i samme alder, og de har sannsynligvis en del felles interesser med elevene. På den ene siden er avsenderne samer, som elevene kanskje ser på som noe fremmed. På den andre siden er avsender ungdommer – noe som skaper identifikasjon og dermed kan bidra til at avsenderen når fram med budskapet.

Når det gjelder budskapet, er dette preget både av faktapregede og følelsesmessige elementer. Veiviserne forteller om urfolk, samiske forhold, språk, historie, Samemantallet osv. Men de formidler også informasjon som er mer preget av følelser: joik, overtroiske forestillinger, ritualer, moderne samisk musikk. På den måten vil de lettere kunne fange og holde elevenes oppmerksomhet enn dersom hele undervisningsopplegget var preget av tørre fakta om samer. Spørsmålet blir likevel i hvilken grad elevene vil huske det de har fått presentert når de ikke har fått noen knagger i form av skriftlig bakgrunnsinformasjon å henge presentasjonen på.

Det er interessant at prosjektet Samiske veivisere i så sterkt grad har satset personlig toveis-kommunikasjon som kanal. I utgangspunktet virker dette som en riktig satsing fordi budskapet forsterkes gjennom å bli kommunisert fra den enkelte veiviser til den enkelte elev med mulighet til å stille spørsmål, diskutere og trekke paralleller til elevenes egen situasjon, for eksempel som innvandrere.

Det er imidlertid tre problemer ved denne måten å formidle informasjon på. Det ene er at nedslagsfeltet for informasjonen er nødt til å bli begrenset. Veiviserne har besøkt åtte prosent av de videregående skolene. Men i og med at de langt fra har snakket til alle elevene på den enkelte skole, blir andelen elever som har fått besøk atskillig mindre enn åtte prosent. Det andre er en fare for at veiviserbesøket kan oppleves som en slags "happening" fordi det mangler skriftlig undervisningsmateriale som kunne forsterket budskapet og fått elevene til å huske det bedre. Det tredje er at skolebesøkene tar utgangspunkt i skoler som har bedt om å få besøk. Men i hvilken grad skolene overhodet er oppmerksomme på tilbudet, må antas å være nokså tilfeldig ettersom det ikke før nylig systematisk er blitt sendt ut informasjon til skolene i forkant.

Når det gjelder mottakerne av informasjonen, er det rimelig å foreta en hovedinndeling i de som er og de som ikke er samer. De som er samer kan defineres som berørte grupper, som vil ha lettere for å ta stilling til informasjonen enn de som ikke er samer. Men det finnes også berørte grupper blant den ikke-samiske befolkningen, for eksempel de som bor i kommuner med stort samisk innslag, og innvandrergupper som kjenner igjen problemstillinger som angår samer. Jo sterkere elevene føler at det samiske eller samiske problemstillinger angår dem, jo lettere vil de oppfatte budskapet. Derimot er det ikke nødvendigvis gitt at de oppfatter budskapet positivt – det kan tenkes at de får forsterkede negative holdninger.

Ser vi disse elementene opp mot målene som er satt for veiviserprosjektet, nemlig som nevnt å øke kunnskap om samiske forhold i områder der islettet av samisk befolkning er lite, og å endre/forsterke holdninger i områder der islettet av samer er større, kan vi si at måten veiviserprosjektet er blitt gjennomført på sannsynligvis vil bidra til å skape oppmerksomhet om samiske forhold hos alle de elevene som har fått besøk. Spørsmålet er om det har økt kunnskapen hos elevene på lengre sikt, og om det har bidratt til positive eller negative holdninger hos elever som selv er berørt av samiske problemstillinger og forhold.

Uansett er det etter vår oppfatning små muligheter for at veiviserprosjektet hittil har gitt noe resultat i form av kunnskapsoppbygging og holdningsendring/-forsterkning *på samfunnsnivå*. Til det har prosjektet vært for lite, vart for kort og har ikke i tilstrekkelig grad vært bakket opp av skriftlig informasjons- og undervisningsmateriale. En endring på samfunnsnivå har imidlertid ikke vært ambisjonen i forsøksprosjektet, etter det vi forstår.

Det interessante er om forsøksprosjektet har gitt interessante erfaringer, og hvis så er tilfellet, om disse erfaringene kan brukes direkte i en fortsatt satsing på holdnings- og kunnskapsarbeid om samiske forhold.

Vurdert ut fra hva referansegruppemedlemmene og veiviserne mener, må intensjonene i prosjektet sies å være oppfylt i stor grad. I det store og hele slutter Statskonsult seg til den ”selvforståelsen” aktørene i prosjektet har.

Lærerintervjuene gir en positiv tilbakemelding mht hvordan veiviserbesøket slår ut mht kunnskap og holdninger. Særlig synes det å være tydelig at veiviserbesøket bidrar til å fjerne fordommer og stereotyper.

Elevundersøkelsen viser at elevene selv mener at de har fått mer kunnskap, men de mener i liten grad at holdningene deres er endret (en del er usikre). Når vi ser på svarene på de spørsmålene som er ment å teste ut om kunnskaper og holdninger faktisk er endret, er det en tendens til at besøket slår positivt ut. Men tendensen er svak, og vi understreker at antall respondenter og antall spørsmål som er stilt rundt dette er lavt. Blant elever som ikke har hatt besøk, synes det å være en viss interesse for å motta veiviserne.

Statskonsults vurdering er alt i alt at forsøksprosjektets erfaringer med veiviserkonseptet er så gode at de kan brukes direkte i en fortsatt satsing.

7.2 Vurdering av drift og reiseruter

Kilder for denne vurderingen er den opprinnelige prosjektplanen, årsrapporter fra prosjektet, tilsagnsbrev fra departementet og referater fra referansegruppemøter.

7.2.1 Drift

Den ordningen man hadde innledningsvis med atskilt faglig og administrativt ansvar ble endret, noe som synes å bli oppfattet positivt blant veiviserne. Det ble høsten 2006 vurdert som nødvendig å endre stillingsbrøken for prosjektleder. Statskonsult har ikke kunnet vurdere konkret omfanget av administrativt arbeid, og hvordan dette har vært håndtert¹¹. Noen av veiviserne

¹¹ Prosjektleders oppgaver er bl.a. å ta den første henvendelsen til skolene, oppdatere reiseplanen, skriver pressemeldinger ved behov, ha telefonmøter med veiviserne og avlaste veiviserne når de har arbeidsmessige topper (veiviserne gjør mye praktisk selv).

sier at de kunne reist mer hvis de hadde utført mindre administrativt arbeid selv. På den annen side er det grenser for hvor mye reiser som kan legges inn i planene. På ett tidspunkt måtte reisningen begrenses fordi veiviserne var slitne.

Den reduserte møteaktiviteten i referansegruppa kan ha ført til mindre mulighet for underveisevaluering. Imidlertid er det et vesentlig poeng i denne sammenheng at den reduserte møtevirksomheten skyldes at prosjektet gikk bra, og at underveisevaluering da heller ikke ble viktig.

I tilsagnsbrevene har departementet krevd regnskapsrapporter og resultatrapporter, sistnevnte med beskrivelse av prosjektet og skjønnsmessig vurdering av resultatene. Prosjektet/Samisk høgskole har rapportert regnskapsdata og avgitt forskjellige rapporter¹².

Vi kan ikke se at de ”avvikene” som er nevnt i kap. 5.1. utgjør noe vesentlig problem i prosjektet. De har ikke vært til hinder for at veiviserne har kunnet gjøre sin hovedoppgave, nemlig å reise rundt og møte ungdom personlig. Det man imidlertid kunne ha forventet, var en noe mer formalisert drøfting i referansegruppemøter til disse endringene. Vi vil tro at det uansett bør berammes noen få referansegruppemøter i god tid.

Noen av veiviserne nevner at de gjerne skulle hatt noen systematiske tilbakemeldinger fra elevene på skolene de har vært, og at dette har vært foreslått, men ikke blitt noe av. Også noen skoler skal ha ønsket mulighet til dette. Veiviserne tenkte da på å få svar på e-post på en del enkle spørsmål, for å få vite hva skolene ønsket og for å ”bevise” at man lykkes. Her ser det ut til at det har vært uenighet mellom (enkelte) veivisere og prosjektleder, som mente det var for mye arbeid. Det er imidlertid nylig etablert en rutine for løpende tilbakemeldinger¹³.

Tilknytning til Samisk høgskole synes å ha vært vellykket. Det faglig mht veiviseropplæringen har fungert bra etter veiviserens egen vurdering. Det er ikke kommet vesentlige innsigelser fra lærere eller elever mht innhold eller form i det som presenteres, bortsett fra at en veiviser mener at det har vært en konsentrasjon om det nordsamiske.

Budsjettmidlene synes å ha vært tilstrekkelige til å drive prosjektet som fortutsatt. Reisebudsjettets størrelse har ikke vært noen begrensning for reisene rundt om i landet, jf økningen som ble gjort i 2007. Kapasitetsfaktoren som har satt grenser for reisingen, har vært hvor mye reiser det har vært mulig og ønskelig å pålegge de tre veiviserne i det enkelte kullet. Det har altså vært en god ”utnyttelsesgrad” av veiviserne.

¹² Faglig resultatrapport, prosjektrapport og årsrapport. Forskjellene mellom disse kan synes litt utydelige.

¹³ Det er utarbeidet ett skjema for elever og ett noe lengre for lærere. Det spørres om tidligere kunnskap og hva som var mest/minst interessant ved besøket. Lærerne spørres også om læreplanen, undervisningsmateriell med mer.

Hvis det skulle vært reist mer, og man skulle dekket flere skoler enn de ca 8 pst av landets videregående skoler som er dekket, måtte man hatt flere veivisergrupper som opererte parallelt.

Den manglende utarbeidelsen av informasjonsmateriell (jfr. kap 5) er forklart med at det ville være ressurs- og kompetansekrevende utover det veiviserne og prosjektet ville kunne klare (rapportering fra prosjektet for 2004). Antagelig har dette vært en riktig prioritering innenfor de gitt rammene og kompetansen/kapasiteten i prosjektet.

Statskonsult mener at det er forståelig at man ikke har fått gjort mer på informasjonsmaterielsiden. Imidlertid kunne man kanskje allerede i forsøksprosjektet hatt en nettside som viste undervisningsmateriell for lærere og elever. Infonuorra har fungert som den primære kilden for informasjon om prosjektet og om veiviser tilbudet. Det er viktig å peke på at i en fortsettelse av tiltaket bør Samiske veivisere forsterkes med mer informasjons- og undervisningsmateriell hvis en skal oppnå varige samfunnseffekter, jf kap 7.1.

7.2.2 Reiseruter

Prioriteringen av kystsamiske områder i startfasen er i samsvar med den opprinnelige prosjektplanens omtale av målgruppe og med drøfting i referansegruppa i 2004.

Når en ser forsøksperioden samlet, kan man spørre seg om reisevirksomheten i for liten grad har skjedd i Sør-Norge sør for Nord-Trøndelag og i for liten grad har nådd ”fortrinnsvis ikke-samiske ungdommer”.

Den geografiske spredningen er relativt skjev, i den forstand at mange fylker aldri har hatt veiviserbesøk. Dette gjelder Telemark, Buskerud, Oppland, Hedmark og Vestfold. Oslo og Akershus har hatt relativt få besøk på videregående skoler, på den annen side har det vært en del besøk på barneskoler her.

Etter vår vurdering er den største utfordringen for veiviserprosjektet å få til flere besøk i Østlandsområdet. Fylkene med lite besøk - eller ikke besøk i det hele tatt - har en svært stor del av Norges befolkning, og det å få til noen besøk her vil derfor være viktig for prosjektets målsetning, slik vi har tolket det (men som nevnt kan målene være tvetydige). Dette vil muligens kreve en offensiv satsing, der man for eksempel kontakter media, lærerorganisasjoner og fylkeskommuner. Statskonsult ble i slutten mai kjent med at det er gått en henvendelse på e-post til samtlige fylkekommuner, noe vi ser på som en nødvendig årlig rutine.

Praksisen med ”å skjøte på” med andre skoler og skoleslag i nærheten av der man har fått henvendelse og skal på besøk, synes fornuftig ut fra en praktisk og økonomisk synsvinkel.

Gitt den begrensede kapasiteten som veiviserne har hatt mht å gjennomføre besøk, synes de reiserutene man har hatt å være en hensiktsmessig oppfølging av de henvendelsene som har kommet. Å presse seg på skoler som ikke har gitt

uttrykk for interesse, er arbeidskrevende administrativt, mens det å besøke en skole gang nummer to og tre er relativt lite ressurskrevende mht forberedelser. Det vil også å være problematisk å måtte avvise skoler som har stor interesse av besøk.

Prioriteringene av skoler har i stor grad vært overlatt til veiviserne selv. Det burde kanskje vært en ny målgruppediskusjon i referansegruppa mht hvordan man skulle prioritere hhv skoler i kommuner der samer er i flertall, i kommuner der samene utgjør en minoritet og i andre kommuner. For sistnevnte gruppe burde det kanskje også ha vært en diskusjon om fordeling på fylker. Videre burde man kanskje hatt en policy på prioritering av gjenbesøk vs nye skoler, og en policy på hvem som skal få avslag (jf at man i den senere tid får flere henvendelser enn man greier å dekke). En slik diskusjon ville imidlertid ikke nødvendigvis har ført til et annet utfall. Departementet har vært kjent med og ikke hatt innvendinger til den balansen mellom ulike geografiske områder som har vært.

Statskonsult mener at det er positivt, ut fra prosjektets målsetning, at det nå er tatt initiativ som også dekker fylkeskommuner i Sør-Norge der veiviserne så langt ikke har vært. Dette kan imidlertid føre til et kapasitetsproblem hvis/når etterspørselen overstiger muligheten for å reise. Viktigere er det imidlertid at en jevnlig og bred informasjon om at man finnes, vil kunne bidra til å avdekke det egentlige behovet.

8 Hovedkonklusjoner og anbefalinger

Statskonsults hovedkonklusjoner er at:

- Prosjektet har fått prøvd ut veiviserkonseptet, har foretatt visse justeringer i opplegget underveis og har nylig gjennomført ytterligere forbedringer.
- Veiviserne og deres budskap har et meget positiv omdømme ved de skolene de har vært.
- Tiltaket bør fortsette, men med større kapasitet for å dekke flere skoler og i kombinasjon med mer og bedre informasjons-/undervisningsmateriell.

8.1 Hva bør skje ved forsøksperiodens utløp?

Med den svært positive mottakelsen veiviserne får blant lærerne ved de videregående skolene de har besøkt, bør det absolutt være aktuelt å fortsette tiltaket.

De nåværende ressursene er svært begrenset i den forstand at de hvert år kun gjør det mulig å besøke noen få prosent av norske videregående skoler. Vi vil tro at etterspørselen etter veiviserne vil kunne øke, og at det da vil være ønskelig å kunne dekke behovet. Dette vil kreve en kapasitetsøkning i form av at flere veivisere enn de nåværende tre er tilgjengelige, og/eller at veiviserne i større grad reiser to og to.

Vi vil peke på at et veiviserkorps på tre personer er svært sårbart når det gjelder sykdom og annet fravær. Det er per i dag personer som er utpekt som vara-veivisere, men disse gjennomgår ikke et opplæringstilbud. Her ligger et risikomoment mht å gjennomføre planlagte reiser og følge opp avtaler som er gjort med skolene. Som et minimum bør derfor antall veivisere settes til fire.

En annen mulig løsning er å planlegge med to grupper på tre personer hver, som har hver sin reiserute. Det bør da tas høyde for at én i hver gruppe kan være forhindret, slik at programmet kan gjennomføres av to (dette har også skjedd hittil). Ved skolebesøk som ikke anses spesielt krevende, og mot slutten av perioden når veiviserne er blitt varme i trøya, kan det i utgangspunktet legges opp til at grupper på to og to reiser rundt, dvs at det da blir tre samtidige reiseruter.

Ved rekruttering og kursing av nye veiviserkull bør det fortsatt settes store krav til personlig egnethet og faglig kvalitet. En nivåsenkning på dette vil kunne slå direkte ut på tilfredsheten blant lærere og elever, og sette tiltaket i fare. Det bør vurderes å få inn flere menn blant veiviserne, og undersøke om dette gjør at man treffer guttene i enda større grad. Systematiske tilbakemeldinger fra elever som får besøk vil kunne gi informasjon om hvilke temaer gutter synes det er interessant å vite noe om. Slik informasjon kan nyttes til å utvikle innholdet i veiviserprogrammet.

Det at ulike samiske miljøer skal være representert blant veiviserne er en vesentlig del av konseptet og bør beholdes, men man vil uansett ikke få representasjon fra alle samiske miljøer i det enkelte kull. Vi mener det derfor bør kunne aksepteres at representanter fra kun to ulike miljøer reiser sammen, men at disse er en fra hvert kjønn.

8.2 Forbedringsbehov og utviklingspotensial

Veiviserprosjektet er bare én av flere ting som staten har ansvar for når det gjelder kunnskap og holdninger til det samiske. Veiviserne kan derfor ses som del av en større satsning, der læremateriell, samiske forhold i lærerutdanningen og læreplaner bør inngå. Flere av våre informanter mener at veiviserne ellers kan bli noe som kommer i stedet for og ikke i tillegg til andre tiltak. Også fra et informasjonsfaglig ståsted vil det være riktig å påpeke at et konsept som veiviserne vil få større effekt dersom det kombineres med og passes inn i et opplegg som også omfatter andre virkemidler.

I denne forbindelse kan man reise spørsmålet om hvor langt veiviserprosjektet skal gå mht å ta ansvar for tilrettelegging av for- og etterarbeid. I den ene enden av skalaen og som et minimum kan man si at veiviserne bør vise til aktuelle nettstedet og litteratur (dette gjøres). Den andre enden av skalaen vil være å tilby et større undervisningsopplegg der besøket bare utgjør en del, noe som eventuelt vil være ressurskrevende og som det vil være diskutabelt om kun bør tilbys de skolene som får besøk. Dette vil være en mer omfattende vurdering som for en stor del ligger utenfor denne evalueringens mandat. Det er imidlertid en tilknytning til diskusjonen om utvikling av informasjonsmaterieell innenfor prosjektets ramme.

Statskonsult er kjent med at det i Utdanningsdirektoratet jobbes med det samiske innholdet i Kunnskapsløftet. Statskonsult har ikke vurdert om og i så fall på hvilken måte dette kan ha forbindelse til veivisertiltaket, og har heller ikke gått inn i grenseflater og samarbeidsforhold mellom undervisningssektoren, samiske institusjoner og AID i denne forbindelse.

Som det fremgår over er veivisertiltaket etter Statskonsults mening et tiltak som har en positiv effekt i den norske konteksten. Har tiltaket overføringsverdi til andre kontekster? Slik overføring kan enten være

- å bruke konseptet i en samisk sammenheng i andre land
- å bruke konseptet for andre minoriteter i Norge
- å bruke konseptet for andre minoriteter i andre land

Vi vil tro at når det gjelder å bruke konseptet i en samisk sammenheng i Finland og Sverige, vil det være gode muligheter. Situasjonen er ikke vesensforskjellig, så vidt vi kan bedømme. Vi har ikke oppfattet at konseptet har elementer som er spesielt tilpasset norske forhold eller den norske videregående skolen spesifikt. Konseptet er i Norge brukt i svært forskjellige videregående skoler (geografisk, mht innvandrerandel, mht sameandel, både i teoretisk og praktisk orienterte grupper), og også i andre skoleslag.

Et sentralt trekk ved konseptet er at det skapes dialog mellom veiviserne og elevene. Gitt at det i finsk og svensk skole er en kultur for muntlig elevdeltakelse i undervisningen på linje med den norske, skulle derfor konseptet la seg bruke. Om kunnskapsnivået, holdninger og politisk følsomhet rundt samiske temaer skulle være på et annet nivå i de to landene, anser vi ikke det som et hinder. Forutsetningen om personlig egnethet og kvalitet må selvsagt legges til grunn ved en bruk av konseptet i Finland og Sverige.

Vi har ikke grunnlag for å vurdere overføringsverdien til for eksempel Russland. Et første steg vil eventuelt uansett være å informere berørte myndigheter og institusjoner om konseptets gjennomføring i Norge.

Når det gjelder muligheten for å anvende konseptet når det gjelder andre minoriteter i Norge, har vi ikke satt oss inn i hva som er kravene i læreplanene, og hva som eventuelt finnes av alternative undervisningsopplegg når det gjelder minoritetenes religion og kultur.

Anvendelse av konseptet i andre land for andre minoriteter vil kanskje være mest nærliggende når det gjelder Danmark og/eller Grønland vedrørende inuitter. Her vil det være de samme forutsetningene som må legges til grunn som ved en eventuell bruk av konseptet for samer i Finland og Sverige, nemlig at kulturen i skolen er noenlunde lik den norske og at kvalitetskravet beholdes.

Litteraturliste

Offentlige dokumenter og nettsteder:

Barnehageloven § 7 tredje ledd
Begrenset anbudskonkurranse - invitasjonsbrev fra AID 16. februar 2007
ILO-konvensjon nr. 169 av 27. juni 1989 , artikkel 31
Læreplaner for videregående opplæring
Opplæringsloven Kapittel 6. Samisk opplæring
Reindriftsloven
Sameloven
St.meld. nr. 33 (2001-2002) Tilleggsmelding til St.meld. nr 55 (2000-2001) Om samepolitikken
St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om samepolitikken
Statsråd Erna Solbergs tale ved markeringen av de samiske veivisernes turnéstart (15.02.2005)
Veiviserordningen videreføres
www.diggi.no nettsted for ungdom om politikk og Sametinget
www.galdu.org
www.Infonuorra Sápmi omtale av Samiske veivisere
www.regjeringen.no - omtale av post 72 Tilskudd til samiske formål og
www.ung.no , omtale av samisk ungdom

Prosjektmateriale:

Budsjett 2005, 2006 og 2007
Faglig resultatrapport 2006
Forprosjekt-søknad
Fremdriftsplan
Innkallinger til referansegruppa 11.11.2004, 03.05.2005 og juni 2006
Kontrakten for en av veiviserne
Møterefater referansegruppa 24.02.2004, 26.05.2004, 11.11.2004, 03.05.2005
Oversikter over hvor veiviserne har reist
Prosjekt møte 24.03.2004
Prosjektplan, 15 sider
Prosjektrapport jan. 2004 – mars 2005
Rapport 2004
Referat fra møte om organiseringa av Ofelaš
Regnskap 2004, 2005, 2006
Rutinehåndbok for veiviserne
Samiske veivisere i media 2006
Søknad om tilleggsbevilgning fra Samisk høgskole, 25.01.2007
Tilsagnsbrev 2/2006, 2/2007
Tilsagnsbrev fra KRD/AID til Samisk høgskole
Årsrapport 2006

Referanseark for Statskonsult

Tittel på rapport:	Evaluering av Samiske veivisere
Statskonsults rapportnummer:	2007:20
Forfatter(e):	Ingri Assum, Peter Bøgh, Lisbeth Udland Hansen, John Nonseid, Marit Viggen
Evt. eksterne samarbeidspartnere:	-
Prosjektnummer:	131491
Prosjektnavn:	Evaluering av Samiske veivisere
Prosjektleder:	Peter Bøgh
Prosjektansvarlig avdeling:	Strategiavd
Oppdragsgiver(e):	Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Resymé/omtale:	<p>Statskonsult har evaluert Samiske veivisere, som er et forsøksprosjekt i perioden 2004-2008. Veiviserkonseptet går ut på at tre ungdommer fra ulike samiske områder sammen reiser rundt på videregående skoler og orienterer om samisk kultur og historie, samfunnsforhold, det å være ung same i dag med mer. Dialog med elevene vektlegges.</p> <p>Statskonsult har intervjuet aktørene i prosjektet og lærere ved de skolene som har hatt besøk. Det er dessuten gjennomført en spørreundersøkelse både ved skoler som har hatt besøk og ved skoler som ikke har hatt besøk.</p> <p>Evalueringen viser at lærerne er svært godt fornøyd med det tilbudet som veivisere representerer. Elevene er også fornøyd. Tiltaket bør etter Statskonsults mening fortsette uten vesentlige innholdsmessige endringer, men gjerne med større kapasitet for å dekke flere skoler og alle deler av landet. Tiltaket bør kombineres med mer og bedre informasjons-/undervisningsmateriell.</p>
Emneord:	Samer, veivisere, videregående skoler, læreplaner, Samisk høgskole, fordommer, kunnskaper, holdninger,
Totalt antall sider til trykking (uten forside):	61 sider
Dato for utgivelse:	10. august 2007
Utgiver:	Statskonsult Postboks 8115 Dep 0032 OSLO www.Statskonsult.no